

Lunds universitet
Historiska institutionen
HIS K01
Seminarieledare: Dick Harrison
Handledare: Martin Ericsson
Seminarium: Fredagen 10/2 2017, kl 10:15-12:00, LUX B352

AMERIKANEN

En undersökning av hur amerikansk manlighet konstrueras i svenska kvinnors reseberättelser under 1920-talet

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	2
1.1 Syfte och frågeställning.....	2
1.2 Disposition.....	3
1.3 Teori	4
1.4 Metod och källmaterial	5
1.5 Forskningsläge om manlighet	8
1.5.1 Forskningsläge om den svenska amerikabilden.....	10
1.6 Historisk kontext	13
2. Amerikanska män i relation till kvinnor	14
2.1 Amerikanska män i relation till Pengar	24
2.2 Amerikanska män i relation till ras.....	31
3. Slutdiskussion	40
Tryckta källor	46
Litteratur	46

1. Inledning

Olika platser eller regioner har under olika perioder haft större inflytande på den övriga världens kulturella utveckling än andra och under 1920-talet var det många europeiska ögon som riktades mot USA. USA hade gått segrande ur det förödande världskrig som lämnat Europa i spillror och den amerikanska ekonomin och innovationskraften blomstrade. USA representerade det nya och moderna i förhållande till det gamla Europa och för många observatörer innebar en blick mot USA även en blick mot Europas framtid. Bland alla de idéer som spreds till Europa under denna tid ingick även föreställningar om genus och om vad som ansågs vara manligt respektive kvinnligt.

Jag kommer därför i denna uppsats att utforska den svenska bilden av amerikansk kultur och dess påverkan av manlighetsideal under 1920-talet. Jag kommer bland annat att titta på hur amerikanska män beskrevs från svenskt håll och om de ansågs utgöra ett föredöme eller avskräckande exempel för svenska män.

Mycket av forskningen kring hur manlighetsideal och beskrivningar har konstruerats historiskt har tidigare till största del utgått från manligt källmaterial. Detta riskerar att bli en alltför ensidig bild av någonting mer komplext. Jag har därför valt att använda reseskildringar författade av svenska kvinnor som reste till USA någon gång under 1920-talet och min förhoppning är att denna uppsats, genom att undersöka hur kvinnor har bidragit till konstruerandet av manlighet, därmed ska bidra till en mer komplett bild av hur normer och ideal skapar och formar oss.

1.1 Syfte och frågeställning

Jag kommer i denna uppsats att undersöka svenska kvinnors reseskildringar från USA under 1920-talet och se vilka beskrivningar av män och manlighet som ges. Detta är av intresse då allmän manlighetsforskning i första hand har utgått ifrån ett så kallat homosocialt perspektiv och sett till hur män konstruerar manlighet medan kvinnors roll i konstruerandet av manlighet har fram till det senaste decenniet i stort sett förbigåtts.¹ Jag kommer därför att testa den heterosociala eller relationella hypotesen i producerandet och reproducerandet av manlighet,

¹ Fjelkestam, K., Hill, H. & Tjeder, D., 2013. *Kvinnorna gör mannen. Maskulinitetskonstruktioner i kvinnors text och bild 1500-2000*. Göteborg, Stockholm: Makadam.

dvs. den som säger att kvinnor i lika stor utsträckning som män är med och skapar manlighetsideal (mer om detta i teoridelen).

Eftersom olika tider haft större kulturellt och politiskt inflytande än andra och därmed i större utsträckning dragit till sig omvärldens intresse, och att utvecklingen och moderniseringen som skedde i USA under 1920-talet följdes med visst intresse av många svenskar så har jag valt det som mitt studieobjekt och se om kvinnliga svenska resenärers beskrivning av amerikansk manlighet överensstämmer med den allmänna bilden av amerikanska män som framkommer från svenskt håll.

Anledningen till att jag anser att just 1920-talet är av intresse är på grund av att perioden kan anses som en inledning på den europeiska kulturens amerikanisering i en omfattning som saknar tidigare motstycke. Resenärer som tidigare fokuserat på att beskriva sociala och ekonomiska förhållanden i USA skiftade nu fokus till den amerikanska kulturen i sina skildringar.² Amerikansk film och musik blev populärt i Sverige osv. Dessutom erhöll kvinnor rösträtt under perioden efter första världskriget, både i Sverige och i USA, vilket bidrog till diskussioner om mäns och kvinnors roller under 1920-talet.³

Mina frågeställningar är uppdelade i två kategorier, en beskrivande och en värderande fråga. Den beskrivande fokuserar på vilken bild av männen som framkommer i texterna och i den värderande undersöks texternas inställning till amerikansk manlighet. Frågeställningarna är:

1. Vilka beskrivningar av män och manlighet framkommer i reseskildringarna? Hur konstrueras manlighet i förhållande till kvinnor? Hur konstrueras manlighet i förhållande till pengar/ekonomi? Hur konstrueras manlighet i förhållande till ras?
2. Beskrevs amerikansk manlighet som ett hot eller föredöme i de reseskildringar som skrevs av svenska kvinnor på 1920-talet? Skiljer sig åsikterna åt beroende på författarinnornas politiska hemvist?

1.2 Disposition

Uppsatsen är uppdelad i tre delar. I första delen *Amerikanska män i relation till kvinnor* diskuterar jag bland annat bilden av amerikanska mäns relation till kvinnor och fördelning av sysslor och arbete mellan könen.

² Barton, A., 1994. *A folk divided. Homeland swedes and swedish americans 1840-1940*. Uppsala: u.n. s. 283

³ Alm, M., 2002. *Americanatis: Amerika som sjukdom eller läkemedel. Svenska berättelser om USA åren 1900-1939*. Lund: Historiska institutionen vid Lunds universitet. s. 265

I andra delen *Amerikanska män i relation till pengar* så diskuterar jag bilden av mannens ekonomiska roll i USA.

I tredje delen *Amerikanska män i relation till ras* diskuterar jag bilden av svarta män och hur de förhåller sig till vita män och kvinnor.

Kapitlen utgör nödvändigtvis inga distinkta ämnesavgränsningar då flera teman självklart övergår i varandra och hade kunnat diskuteras under flera av rubrikerna.

1.3 Teori

Är manlighetsideal något statiskt och oföränderligt som varit ungefär detsamma i alla tider eller är det något som har skapats och omskapats genom historien? Om man utgår ifrån det senare så bör det rimligtvis även antas att manlighetsideal är något som är kulturellt betingat och kan skilja sig åt beroende på kulturen som skapar idealet. Ett lämpligt sätt att komma åt och undersöka dessa kulturella skillnader och på så sätt förstå vilken inverkan kulturen har på manlighetskonstruktioner är att använda sig av reseskildringar. I reseskildringar kontrasteras oftast den skildrade kulturen med den som författaren och dennes avsedda läsare är familjär med. Genom denna kontrast går det att få fram skillnader och likheter som finns över kulturella gränser, och i detta fall vad det gäller manlighetsideal.

Den övervägande del av den manlighetsforskning som har gjorts har utförts ur ett homosocialt perspektiv, dvs. hur män har sett på och format maskulinitet och manlighet. Man har menat att kvinnor har definierats av deras förhållanden till män historiskt sett men att män har definierats genom sitt förhållande till varandra.⁴

Men det *heterosociala* perspektivet, dvs. hur kvinnor har uppfattat, upplevt och till och med skapat manlighetsideal har i stort sett förbigåtts inom genusforskningen, med ett fåtal enskilda undantag. Mäns uppfattningar om kvinnor, mäns uppfattningar om män och till och med kvinnors uppfattningar av kvinnor har däremot studerats ganska så detaljrikt och omfattande.⁵

I Sverige har bland annat Tommy Gustafsson kritiserat den homosociala tesen angående manlighetskonstruktioner och visar att genom ett heterosocialt perspektiv så åskådliggörs tre förhållanden: för det första att kvinnor har haft stor inverkan på konstruktioner av manlighet, för det andra att manlighet inte endast är en homosocial konstruktion förutom i starkt homosocialt präglade miljöer som till exempel militären och slutligen att det heterosociala

⁴ Fjelkestam, et al., 2013, s. 12f

⁵ Fjelkestam, et al., 2013, s. 11

perspektivet kan lyfta genus- och manlighetsforskning ur den återvändsgränd som Gustafsson menade att det befann sig i vid tiden för sin avhandling.⁶

Varför då studera manlighet ur kvinnors perspektiv? Dels så kan det ge en bredare insikt i hur patriarkala strukturer produceras och bibehålls och på så sätt komma åt kvinnors roll i återskapandet av sin egen underordning, eller hur de har utmanat den manliga överordningen. Men samtidigt så finns det mellan den rent maktstrukturella dikotomin om manlig och kvinnlig över- och underordning en gråzon som kan vara mycket givande att belysa. Till exempel har ideal och strukturer tagit sig olika form och uttryck i olika tider, över olika kulturer och politiska och sociala system. Det är just därför det kan vara intressant att titta på just amerikanska manlighetsideal ur nordiska kvinnors ögon vid en tid då amerikansk kultur nådde ett större inflytande och större spridning än någon gång tidigare i historien.⁷

Jag kommer även att använda mig utav ett så kallat intersektionellt perspektiv i uppsatsen. Detta innebär att olika kategorier såsom kön, klass, etnicitet och sexualitet inte kan ses som var för sig utan är tätt sammanflätade. Exempelvis är en manlig individ inte endast en manlig individ utan denne kategoriseras även utifrån om han är svart eller vit, arbetarklass eller borgarklass osv.⁸

1.4 Metod och källmaterial

Mitt källmaterial består av sex stycken reseskildringar om USA, alla författade av svenska kvinnor mellan åren 1925-1927, även om perioden de skildrar i vissa fall ligger något före i tiden (fortfarande 1920-tal dock). Urvalet består av samtliga reseskildringar författade av kvinnor på 1920-talet som jag hittade. Det är möjligt att fler finns men urvalet utgörs av en mångfärgad skara som lämpar sig utmärkt för en intressant undersökning. Mitt material har jag funnit i Lunds universitetsbibliotek katalog 57 vilken innehåller material publicerat före 1957. De reseskildringar som jag här fick tag på från 1920-talet var drygt 40 stycken, varav 6 av dessa var författade av kvinnor. Detta antal tycks dock, såvitt jag har kunnat se, varit en ökning i jämförelse med tidigare decennier då det endast varit ett fåtal enstaka kvinnor per decennium som författat reseskildringar, med start av Fredrika Bremer i mitten av 1800-talet.

⁶ Gustafsson, T., 2007. *En fiende till civilisationen. Manlighet, genusrelationer, sexualitet och rasstereotyper i svensk filmkultur under 1920-talet*. Lund: Sekel bokförlag, s. 309

⁷ Fjelkestam, et al., 2013, s. 10f

⁸ Tolvhed, H., 2010. Intersektionalitet och historievetenskap. *Scandia*, 76(1), pp. 59-72.

Jag har utfört en kvalitativ textanalys med hjälp av hermeneutisk metod vilket innebär en närläsning av materialet för att tolka och förstå det budskap som finns i texten.⁹ Jag har då till att börja med gjort genomläsningar från pärm till pärm i mitt källmaterial och därefter sökt igenom det mer minutiöst och sökt efter passager som på något sätt kan ses som en beskrivning av amerikansk manlighet. När jag sedan fått en klar bild av vad källmaterialet hade att erbjuda strukturerade jag upp en disposition med tydliga frågeställningar och satte sedan mitt källmaterial i relation till tidigare forskning inom ämnet.

I mitt källmaterial så förekommer berättelser och anekdoter som kan vara källkritiskt tveksamma till exempel en lång dialog som återges ordagrant i efterhand med en precession som är osannolik. Jag har dock inte ansett detta vara några problem då mitt mål inte är att avgöra hur denna dialog faktiskt förlöpte utan vilken bild som författarinnan vill förmedla till sina läsare.

Flertalet av reseskildringarna i mitt källmaterial har tidigare använts i forskningen om amerikabilden, bland annat av Martin Alm, Lennart Pehrsson och Arnold Barton som presenteras här nedan. Dock så har dessa inte gjort undersökningar om just amerikansk manlighet. Dessutom har män och kvinnors amerikabeskrivningar använts växlande och en undersökning om hur män och kvinnor möjligen skiljde sig åt har inte gjorts.

Här nedan följer en kortfattad biografi över mitt källmaterials författarinnor.

Elgström, Anna Lenah, 1884 – 1968 var en socialdemokratisk författarinna och journalist. Hon utförde många studieresor under sitt liv bland annat inom Europa, Afrika och Amerika. Hon var också socialt engagerad inom freds- och kvinnorrättsorganisationer och var en av stiftarna till föreningen Rädda barnen år 1919. Hon gifte sig 1912 med teaterchefen Gustaf Collijn som hon tillsammans med gav ut boken *USA liv och teater* med år 1927.

Goodwin, Ida, 1874 - ? var hustru till den tyske språkvetaren och fotografen Henry Goodwin. Hon var lärarinna vid flickskolor och folkskolor och författare. Hon skrev för veckotidningar med kvinnlig målgrupp som exempelvis Idun och Husmodern. Hon var även föreläsare i Folkbildningsförbundet. Hon reste tillsammans med sin make till New York och gav 1925 ut boken *Hennes höghet av New York*.¹⁰

⁹ Larsson, G. B., 2002. Inledning. i: G. B. Larsson, red. *Forma historia. Metodövningar*. Lund: Studentlitteratur AB, pp. 9-22. s. 16

¹⁰ Anon., 1924. *Svenska kvinnor i offentlig verksamhet*. Uppsala: Appelbergs boktryckeri AB, s. 125f

Hedberg, Lydia 1878 – 1964 var en svensk vissångerska som uppträdde under namnet Bergslagsmor. Åren 1921-1925 turnerade hon i USA bland svenskamerikaner och gav 1925 ut sin skildring av turnén under titeln *Reseminnen från U.S.A.*¹¹

Hirdman, Anna Maria (Maj), 1888 - 1976 var en författarinna som i sina verk framförallt skildrade hårda arbetsförhållande. Hon debuterade 1921 med den samhällskritiska romanen *Anna Hollberg* om en intellektuell arbetarkvinna. Hon gifte sig 1912 med den socialdemokratiska folkbildaren Gunnar Hirdman som 1918 blev chef för ABF (Arbetarnas bildningsförbund) i Västerås och kom sedan att bli riksstudieledare i ABF år 1932. Gunnar och Maj reste till USA år 1925(?) och år 1926 gav hon ut boken *Resa till Amerika*.¹²

Hård af Segerstad, Siri 1883- ? var en skådespelerska som år 1921 reste till USA för att arbeta som journalist. Hon tycks inte ha gjort något större avtryck i svensk historia då jag haft svårigheter att hitta mer information än det som uttrycks i hennes bok. Under sin tid som journalist i USA träffade hon flera stora personligheter som till exempel president Harding och den före detta presidenten Wilson och flera andra internationella dignitärer. Hon framkommer i sin bok som Tysklandsvänlig, starkt stödjande av rasbiologisk forskning och tvångsterilisering, stödjande av kvinnoemancipation och pacifist.¹³ Hon utgav sin bok *Bland hundra procent amerikanare och andra. En skådespelerskas och journalists upplevelser och iakttagelser i det stora landet på andra sidan oceanen* år 1925. En artikel ur frisinnade kvinnors riksförbunds veckotidning Tidevarvet skriver i en artikel från samma år att Hård af Segerstads bok har "blivit ganska omstridd".¹⁴

Söderblom, Anna 1870-1955 var hustru till Sveriges ärkebiskop åren 1914-1931, Nathan Söderblom. Hon var lärarinna, väl berest och hade bland annat bott i Paris och Leipzig. Hon var medlem i flera kyrkliga kvinnoorganisationer och även ordförande i Svenska kvinnors missionsförening. Hennes man åkte efter många upprepade inbjudningar till USA år 1923 och

¹¹ Hedberg, L., 1925. *Reseminnen från USA*. Skövde: Isakssonska Boktryckeri AB.

¹² Dahl, T., red., 1946. *Svenska män och kvinnor*. Stockholm: Albert Bonniers förlag, s, 464

¹³ Hård af Segerstad, S., 1925. *Bland 100% amerikanare och andra*. Stockholm: Wahlström & Widstrand. I kapitlet *Usas rasbiologiska problem(s 17-22)* besöker Hård af Segerstad en rasbiologisk konferens i New York och konstaterar att när man får se den undersökning som har gjorts dröjer det inte länge innan man blir varm anhängare av steriliseringslagstiftningar. I boken försvarar hon ofta Tyskland och tyskar och på s. 56 skriver hon till exempel att hennes enda ovänner i USA fick hon när hon försvarade Tyskland och att hon såg mycket hat i USA gentemot Tyskland. När hon som journalist besöker fredskonferensen i Washington 1921 uttrycker hon sin övertygelse om att om kvinnor hade tillåtits i förhandlingarna så hade mer fokus fästs vid humanitet och mindre på den världskloket som varit orsaken till världskriget (s. 71).

¹⁴ Anon., 1925, s. 1

hon följde med. Både hon och maken gav ut böcker om resan och hennes bok hette helt enkelt *En Amerikabok*. Hon skriver att olika människor lägger märke till olika saker och att hennes bok beskriver många av händelserna i hennes mans bok fast ”sett från en kvinnas ögon”¹⁵ Hon var konservativ och emot kvinnlig rösträtt med argumentet att det skulle gynna socialister.¹⁶

1.5 Forskningsläge om manlighet

I *The image of Man. The creation of modern masculinity* menar George L. Mosse att den moderna mansbilden uppstod i samband med det borgliga samhällets etablerande i slutet av 1700-talet och har levt kvar långt in på 1900-talet. Den borgliga medelklassens syn på dygd kopplades direkt till maskulinitet. I motsats till denna maskulinitet stod outsidersn som symboliserade omanlighet och förfall. Maskulinitet började vid denna tid också att kopplas mer till fysiska attribut än tidigare där en ren och väl omhändertagen kropp var något som direkt kunde kopplas till den manliga karaktären.¹⁷

Mosse såg västerländskt manlighetsideal som enhetlig vilket senare har ifrågasatts.¹⁸ I *American Manhood: Transformations in Masculinity from the Revolution to the Modern Era* skildrar E. Anthony Rotundo den nordamerikanska manlighetens utveckling och ser kring sekelskiftet år 1900 två olika mansbilder. Dels en som präglas av aggressivitet, tävlingsinriktning, virilitet och mod, och dels en som passiv, kontemplativ och estetiskt lagd.¹⁹ Rotundo menar den Nordamerikanska manligheten genomgick stora förändringar under 1800-talet. Han talar om att det gick från *communal manhood* där manlighet var något som var kopplat till patriarken som tog ansvar för hushåll och samhälle och där ordet plikt hade en stark betydelse. Att till exempel utföra handlingar för samhällets bästa men som gick emot den egna viljan var något ytterst manligt. Tidigt 1800-tal övergick detta manlighetsideal till *selfmade manhood* där individen och inte samhället sågs som fundamentet. För manligheten innebar detta att män nu vägrade se sig som inplacerade i olika hierarkiska roller och strukturer och istället såg möjligheter att skapa sig själva. En mans identitet var inte längre kopplad till arv och familjenamn utan vad han lyckades göra av sig själv. *Själv* blev ett nyckelord i denna manlighetstyp, till exempel självförbättring, självkontroll. Personlig ambition och

¹⁵ Söderblom, A., 1926. *En amerikabok*. Stockholm: Svenska kyrkans diakoniststyrelsens bokförlag. s. 10

¹⁶ Harrison, D., 2013. *Svenska Dagbladet*. [Online]

Tillgänglig på: <http://blog.svd.se/historia/2013/02/17/kvinnor-som-ville-stoppa-kvinnlig-rostratt/>
[Använd 14 September 2016].

¹⁷ Ekenstam, C., 1998. Historisk mansforskning. i: C. Ekenstam, red. *Rädd att falla*. u.o.:Gidlunds, pp. 19-25. s. 22, Gustafsson, 2007, s. 16

¹⁸ Gustafsson, 2007, s. 16

¹⁹ Ekenstam, 1998, s. 24

konkurrerande aggression var tillåtet så länge det inte blev något destruktivt för samhället. I slutet av 1800-talet ser Rotundo ytterligare en förändring till vad han kallar för *Passionate manhood*. Kampen mellan män var inte längre ett medel utan ett självändamål. Människans släktskap med djuren var säkerställd och att släppa lös sina djuriska och primitiva passioner var eftersträvansvärt för män. Att till exempel stänga in sig i en tunna och åka utför Niagarafallen blev ett utmärkt sätt att demonstrera sin manlighet trots att det inte fanns någon större vinning med det. Mäns naturliga drifter skulle inte längre dämpas genom självkontroll och självdisciplin utan tilläts komma fram.

Woody Register skriver i kapitlet *Everday Peter Pans. Work, Manhood an Consumption in Urban America, 1900-1930* i antologin *Boys and their Toys. Masculinity, class and technology in America* om en mer lekfull och barnslig manlighet än under tidigare period. En man skulle under 1920-talet vara hårt arbetande, oändligt produktiv affärsman som endast tillät sig några timmars sömn per natt, övervakade sitt arbete och ackumulerade kapital och hade inställningen att han skulle förvandla i stort sett minsta lilla idé till ett pengagenererande företag.²⁰ Men i och med konsumentsamhället, menar Register, så var det möjligt för män att utveckla en sorts Peter Pan-kultur där samtidigt som man ackumulerade kapital också släppte fram sitt barnasinne och tillät sig själv ha roligt. Bedrifter och rikedomar var inte något som längre krävde en självförnekelse och självdisciplin för att uppnå utan istället att man släppte lös sina hämningar. Under 1800-talet hade manliga normativa förväntningar varit personlig frälsning, ägande utav egendom, och social respekt och den lekfullhet som utvecklades under 1900-talet gick emot alla dessa normer. Barnslighet var också något som under 1800-talet förknippades med svarta män och förväntningarna var att när en vit man växte upp så skulle han också överge det. Denna lekfullhet präglad av spontana impulser är starkt förknippat med det som Rotundo kallar för *Passionate manhood*.²¹

I Tommy Gustafssons *En fiende till civilisationen. Manlighet, genusrelationer, sexualitet och rasstereotyper i svensk filmkultur under 1920-talet* studerar han den manlighet som kommer till uttryck i svensk stumfilm under 1920-talet. Dels framkommer den typ av lekfull pojkmänlighet som redan nämnts här ovan. Busungen blev till exempel en väldigt populär filmgestaltning. Det skildrades även en ungdomskultur som var i konflikt med föräldragenerationen angående pengar, konsumtion, val av livspartner och yrkesbana osv. Den unga mannen överskuggas av

²⁰ Register, W., 2001. Everyday Peter Pan. Work, Manhood, and Consumption in Urban America, 1900-1930. i: R. Horowitz, red. *Boys and their Toys*. New York: Routledge, pp. 199-228. s. 199

²¹ Register, 2001, s. 202

den unga moderna kvinnan i de filmer de förekommer tillsammans och Gustafsson menar att till skillnad från tidigare forskning där kvinnans påverkan av konsumtionskulturen ansetts som negativ så tycks det vara tvärtom inom filmen. Genom skildrandet av unga moderna kvinnor som kunde anses som friska fläktar så ledde det till större frihet. Gustafsson tar exemplet om längden på kjolar där motståndet övergick till acceptans för de korta kjolarna i samband med att de uppvisades i film.²²

Gustafsson menar också att kyska och konservativa kärleksrelationer blev snabbt omoderna inom filmen. Männen *erövrade* inte längre kvinnan utan istället slutar filmerna med att han *får* sin kärlek. Den moderna, självständiga och nöjeslystna kvinnan växer sig starkare inom filmen och tvingar manligheten till reformation. Patriarkala äktenskap fick också ge vika för den nya moderna kvinnan och Gustafsson talar om en positiv amerikanisering inom svensk film.²³ Vidare menar Gustafsson att den homosociala tesen uppvisar sin svaghet i filmerna då omformandet av manligheten skulle tilltala både män och kvinnor.²⁴

I kapitlet *Rasstereotyper och etnicitet* anser Gustafsson att den grupp som skildrades allra mest negativt var svarta män, kvinnor och barn som ofta jämfördes med djur på ett humoristiskt sätt. De svarta männen framställdes dessutom som lata och underlägsna de svarta kvinnorna menar Gustafsson. En intressant slutsats som Gustafsson kommer fram till är kontextens avgörande i hur minoritetsgrupper skildras. I amerikansk film framställdes svarta män som en hotande hord medan de endast i undantagsfall framställdes så i svensk kontext. Där framställdes de istället som humoristiska och löjeväckande och istället fick resandefolk utgöra bilden av den hotande horden.²⁵ Jag ska försöka undersöka vilken bild som framkommer av svarta män i reseskildringarna, den humoristiska och löjeväckande eller den hotande.

1.5.1 Forskningsläge om den svenska amerikabilden

I sin avhandling *Americanitis: Amerika som sjukdom eller läkemedel. Svenska berättelser om USA åren 1900-1939* skriver Martin Alm om den bild av Amerika som förekom i Sverige under perioden och hur det amerikanska inflytandet värderades. Alm menar att från svenskt håll sågs den amerikanska mannen som undergiven som närmast avgudade kvinnorna som högre väsen. De amerikanska kvinnorna ansågs vara betydligt mer fria än de europeiska.

²² Gustafsson, 2007, s. 300f

²³ Gustafsson, 2007, s. 302f

²⁴ Gustafsson, 2007, s. 304

²⁵ Gustafsson, 2007, s. 305ff

Den amerikanska masskulturen var något som ofta kopplades till kvinnan och hennes ställning i det amerikanska samhället. Mannen hade givit upp sin ledarroll och därmed hade den äkta kulturen fått förfalla och utmynna i en ytlig massproducerad kultur styrt av den amerikanska kvinnans preferenser. Den amerikanska kvinnan fick representera konsumenten medan mannen representerade producenten. Och kritiken mot amerikanska konsumentmönster var hårdare än den mot det amerikanska produktionssättet.²⁶

Äktenskapet var också något som från svenskt håll ansågs vara under hot från den självständiga och moderna amerikanska kvinnan då hon i mindre utsträckning var benägen att ingå i ett och i större utsträckning ansökte om skilsmässa när hon väl befann sig i ett. Dessutom tog hon inte längre hand om barn och familj.²⁷

Alm ser även en politisk uppdelning i berättelserna om USA. Beskrivningarna var i många fall lika över den ideologiska skalan, det talades tydligt om ett materialistiskt, individualistiskt massamhälle, men orsaker och eventuella riktningar som det amerikanska samhället var i rörelse mot kunde skilja sig. Dels fanns det traditionalister som Alm delar in i humanister och kulturkonservativa. Humanisterna var universalistiska och trodde på alla människors förädling genom utbildning medan de kulturkonservativa snarare ansåg att alla människor hade olika förutsättningar och att det istället var människans inordnande under auktoriteter, såsom stat och kyrka, som var rätt väg att gå. Gemensamt var att de framhöll historien och traditionen som ett fundament att stå på.²⁸

Om traditionalisterna förklarade Amerikas situation med brist på historia och traditioner så fanns det grupper som trodde på andra orsaker. Marxister ansåg att massamhället var ett resultat av kapitalism och lösningen var inte bildningstradition eller upprättandet av äldre auktoriteter utan en riktig arbetarkultur. Socialism var lösningen.²⁹ Sedan fanns det den grupp som Alm kallar för primitivistisk modernism som inte heller trodde kultur och bildning var lösning på det amerikanska massamhället utan det var istället återgången till naturen och drifterna som var rätt väg att gå. Bland dessa kunde den svarta befolkningen beskrivas i relativt positiva ordalag då de utgjorde en motbild till maskinsamhället.³⁰ Jag kommer testa om mitt material överensstämmer på något sätt med denna beskrivning.

²⁶ Alm, 2002, s, 265-269

²⁷ Alm, 2002, s. 266

²⁸ Alm, 2002, s. 280-285

²⁹ Alm, 2002, s. 300

³⁰ Alm, 2002, s. 290

Lennart Pehrson som har gett ut ett trebandsverk om utvandringen till USA skriver i det tredje bandet *Den nya tiden* att även om den intellektuella eliten på höger och vänsterkanten var oeniga i många frågor så tycks de ha varit relativt överens i sin skepticism gentemot amerikansk populärkultur och dess inflytande på den gamla världen.³¹

Arnold Barton har skrivit *A folk divided. Homeland swedes and swedish americans 1840-1940* där han undersöker relationen mellan utvandrade svenskar och de som var kvar i hemlandet. Han menar att reseskildrare av Amerika skilde sig signifikant som grupp under 1920-talet i jämförelse med tidigare decennier. Tidigare så hade resenärer kommenterat mycket om sociala och ekonomiska reformer men under 1920-talet så var det kultur som mest fokus tycks ha legat på. Samtidigt var det större mångfald än någonsin tidigare gällande status och yrke bland resenärerna och nästan alla som var skrivkunniga hittade sätt att publicera sina upplevelser i böcker och tidningar.³²

Amanda Lagerqvist har undersökt bland annat den svenska bilden av amerikansk manlighet genom reseskildringar åren 1945-1963 i sin avhandling *Amerikafantasier. Kön, medier och visualitet i svenska reseskildringar från USA 1945-63*. Hon kommer fram till att den amerikanska mannen var en medelålders vit medelklassman, mitt i karriären och hade familj. Ord som arbetsamhet, materialism, praktiskt sinnelag, vänlighet, alldaglighet, pålitlighet, framåtanda, patriotism och stor självsäkerhet. Samtidigt var han glad, vital, optimistisk och lekfull. När han beskrevs i relation till kvinnan så var det i hemmet hann befann sig och uppehöll sig med sysslor såsom dammsugning eller torkandet av disk.³³

I *Den nya världen och den gamla. Amerikabild och emigrationsuppfattning i Sverige 1820-1860* skriver Nils Runeby om den bild som fanns av Amerika före och efter emigrationen satte igång. Återkommande drag i bilden av USA var att det var de ouppodlade viddernas, företagsamhetens, mekaniseringens och teknikens land.³⁴

³¹ Pehrson, L., 2015. *Den nya tiden, Utvandringen till Amerika III*. u.o.:Albert Bonniers förlag, s. 428f

³² Barton, 1994, s. 283

³³ Lagerqvist, A., 2005. *Amerikafantasier. Kön, medier och visualitet i svenska reseskildringar från USA 1945-63*. Stockholm: Intellecta DocuSys AB, s. 204f

³⁴ Runeby, N., 1969. *Den nya världen och den gamla. Amerikabild och emigrationsuppfattning i Sverige 1820.1860*. Uppsala: Almqvist & Wiksells boktryckeri AB., s. 453

1.6 Historisk kontext

Första världskriget hade bidragit till att USA hade stärkt sin position såsom global stormakt med ett större ekonomiskt och kulturellt inflytande än någonsin tidigare, även om man utrikespolitiskt paradoxalt nog isolerade sig mer från omvärlden.³⁵

Ur ett europeiskt perspektiv var bilden av Amerika kluven. Samtidigt som USA för många kunde representera ett modernt föredöme under mellankrigstiden med sin demokrati, individuella frihet och idealism så utgjorde det samtidigt ett hot med sin massproducerade kultur. Under det så kallade *roaring twenties* skedde en ganska omfattande amerikanisering av Sverige. Radion gjorde amerikansk musik i form av jazz och blues tillgänglig för svenska lyssnare och på svenska biografier visades hollywoodproducerade filmer som importerades på löpande band.³⁶

Bland skeptikerna så beskrevs det amerikanska samhället och den amerikanska kulturen med ord som ytlighet, penningsfixering, materialism, likriktning och allmän förflackning. Kulturell anti-amerikanism riktades främst från konservativt och intellektuellt håll om att det rörde sig om en kulturskymning.³⁷

Kulturskribenten Carl Gustaf Laurin på Svenska dagbladet oroade sig över att den europeiska kulturens egenart skulle ersättas med amerikansk rättvisa, självbelåtenhet, kvinnosyn, syn på religion och andliga värden. Carl August Bolander, som var kulturskribent i Dagens nyheter, lugnade dock sina läsare med att även om Amerika var ekonomiskt överlägsen så kunde deras maskiner inte producera några ”andliga värden” utan den rollen var det fortfarande ”vi gamla herrar av Europa” som stod för.³⁸

Sammankopplingen mellan maskineri och kultur gjordes av flera skribenter. Amerikansk kulturproduktion kunde jämföras med en Fordfabrik. Den var standardiserad, likformig och yttlig.³⁹

I Europa sågs det nya mediet filmen och dess produktion som en mer konstnärlig uttrycksform emedan den i Amerika var en populärkulturell nöjesform. Det fanns en publik och marknad i USA som möjliggjorde en produktion på löpande band och i och med stumfilmens möjlighet att ses och följas av människor som inte behärskade det engelska språket så kunde amerikansk

³⁵ Pehrson, 2015, s. 413f

³⁶ Pehrson, 2015, s. 414f

³⁷ Pehrson, 2015, s. 415

³⁸ Pehrson, 2015, s. 416ff

³⁹ Pehrson, 2015, s. 419

film exporteras till Europa och i stor utsträckning bidra till formandet av en svensk amerikabild.⁴⁰

Jag kommer i tredje kapitlet att undersöka svenska kvinnors uppfattning om svarta män och att i 1920-talets Sverige stöta på en svart människa var ingen självklarhet och de allra flesta människor levde sina liv utan att någon gång göra det. Men den svensk som företog sig en resa till Amerika, och framför allt den amerikanska södern under 1920-talet var närmast predestinerad att någon gång komma i kontakt med USAs svarta befolkning. Men trots att det var sällan man stötte på en svart människa i Sverige så var kännedomen om deras existens ändå väletablerad, med något enstaka undantag på exempelvis landsbygden.⁴¹ Svenskar fick genom medierapportering, litteratur och läromedel sig en bild utav svarta och denna bild var i stort sett negativ i förhållande till vita européer där de framstod som kulturellt, religiöst och rasligt underlägsna.⁴² I 1887-års *Nordisk familjebok* beskrevs de som om de intellektuellt låg på ett barns nivå med livlig fantasi och glatt humör och utan någon egentlig moraluppfattning. 1913-års upplaga var i stort sett oförändrad.⁴³

Inom svensk stumfilm är svarta den mest förekommande rasstereotypen och förekommer i minst 21 filmer. De framställs som lata, vidskepliga och barnsliga med en naturlig fallenhet för kriminalitet. Dessutom framställdes svarta män som dansanta och musikaliska och att de hade en stor sexuell aptit.⁴⁴ Utöver spelfilmerna så producerades också dokumentärfilmer från resor runt om i världen. Exempelvis kunde publiken följa med på upptäcktsresor till mörkaste Afrika som framställdes på ett ”vetenskapligt” och ”objektivt” sätt och visa hur vita män kuvade den ociviliserade naturen, där djur och afrikaner endast skiljdes åt i gradskillnader.⁴⁵

2. Amerikanska män i relation till kvinnor

I detta avsnittet kommer jag att undersöka hur männen beskrivs i relation till kvinnorna och vilka roller de antar i dessa beskrivningar. Tidigare forskning har pekat på att man i Sverige ansåg att de amerikanska männen var undergivna kvinnorna och att man, genom sitt avgudande

⁴⁰ Pehrson, 2015, s. 314

⁴¹ Pehrson, 2015, s. 305

⁴² Ericsson, M., 2016. *Historisk forskning om rasism och främlingsfientlighet i Sverige. En analyserande kunskapsöversikt*, Lund: u.n., s. 163f

⁴³ Ericsson, 2016, s. 164

⁴⁴ Gustafsson, 2007, s. 218

⁴⁵ Gustafsson, 2007, s. 220

av kvinnorna, hade givit upp sin ledarroll. Äktenskapen ansågs vara oseriösa och skilsmässorna många. I hemmen fick männen utföra kvinnligt kodade sysslor såsom städning och diskning.

Efter en vistelse på 3,5 år i USA så kunde journalisten Siri Hård af Segerstad fastslå att:

Den amerikanske mannen är, trots den genom hårt affärsliv vordna yttre typen, en man av idealistisk och sentimental läggning. Hans tanke om och känsla för kvinnan gör, att han sätter henne på en hög piedestal för tillbedjan och offring. Hur ofta han än blir bedragen på sin idol, så tror han ändå att det finnes, detta kvinnliga högre väsen, som hans idealism och hans vecka längtan skapar.⁴⁶

Männen i Amerika höjer kvinnorna till skyarna och placerar dem på en piedestal för att avgudas, enligt Hård af Segerstad. Trots att hon bedrar honom så behåller hon sin plats på piedestalen på grund av mannens idealistiska längtan efter ett kvinnligt högre väsen att beundra. Denna idealisering av kvinnorna i USA är något som Martin Alm menar är återkommande i den svenska amerikabilden. Alm skriver männen uppfattade kvinnorna som ”ett högre väsen, en inkarnation av moralisk och intellektuell perfektion som i princip inte kunde fela”.⁴⁷ Kvinnan på piedestalen var en liknelse som Amanda Lagerkvist ger exempel på att den förekom även efter andra världskriget.⁴⁸ Hård af Segerstad fortsätter:

Men trots detta förstår den amerikanske mannen ej att älska. Han har knappast någon aning om vad kärlek är. Han förstår inte kvinnan, förstår inte sättet att vinna henne, förstår inte att kärleken ej består i smycken och pengar. Kvinnan är för honom en köpvara, en njutning som han ej förstår att uppskatta. Han är svartsjuk och barbarisk, obehärskad och kuvad, extravagant och slösande, - allt egenskaper som ruinera utan att skänka tillfredställelse eller kärlek.⁴⁹

Förhållandet mellan männen och kvinnorna ansåg Hård af Segerstad vara oerhört yttlig utan någon djupare relation eller kärlek. Kvinnan blir till något av ett pris som ska vinnas genom att spendera pengar på henne men någon tillfredställelse blir hon dock inte för honom när han väl fått henne då han inte är kapabel att känna kärlek. Vi får också ett tydligt exempel här på egenskaper som Hård af Segerstad anser vara destruktiva hos män och, så som Hård af Segerstad uttrycker sig, även var typiska för amerikanska män. Dessa egenskaper är svartsjuk,

⁴⁶ Hård af Segerstad, 1925, s. 23

⁴⁷ Alm, 2002, s. 265

⁴⁸ Lagerqvist, 2005, s. 222

⁴⁹ Hård af Segerstad, 1925, s. 23

barbarisk, obehärskad, kuvad, extravagant och slösande. Istället för att utöva självbehärskning och lägga band på sina destruktiva egenskaper såsom manlighetsidealen hade föreskrivit under förgående sekel, så släpptes istället dessa destruktiva krafter löst bland männen. Detta är ett exempel på *passionate manhood* som Rotundo hade menat höll på att ersätta tidigare ideal i början av 1900-talet. Hård af Segerstad sammanfattar sina observationer med:

I Amerika är det mannen som skapat kvinnan, detta oaktat är det kvinnan som regerar i Amerika, eller rättare just därför, regerar hon. I Europa är det kvinnan som skapat mannen, detta oaktat är det mannen som regerar i Europa, eller rättare just därför, regerar han. Mannen i Amerika skapar idolen kvinnan från sitt inre liv, så som han känner sig själv – Kvinnan i Europa skapar idolen mannen från sitt inre liv, så som hon känner sig själv.⁵⁰

Här görs en direkt jämförelse mellan Europa och Amerika när det gäller makt. Det ena könets makt över det andra är inte något som tas utan något som ges utav det andra, eller rättare sagt skapas genom idoldyrkan. Männen styr i Europa på grund av att kvinnorna idoliserar dem och vice versa i USA.

Vissångerskan Lydia Hedberg, som befann sig på USA-turné, ansåg även hon att den manliga underordningen var märkbar. I USA är det kvinnorna som har makt över männen och männen är inget annat än slavar för kvinnan, ansåg hon, och någon kärlek och det vackra som det oftast innebär i Sverige är för den amerikanska mannen ”utplånad, i det fall det någonsin varit en känd känsla”.⁵¹ I hemmet, skriver Hedberg, hade mannen inte någon annan rättighet än att ”gå omkring i uppkavlade skjortärmar, och hjälpa hustrun med nära nog allt”.⁵² Hedberg känner sympati för mannen och skriver:

Man kan ej låta bli att tycka synd om den amerikanske mannen, som får ge så mycket åt kvinnan vilken i gengäld ger så litet.⁵³

Precis som Hård af Segerstad hade beskrivit så noterade alltså även Hedberg det kärlekslösa och ytliga förhållandet mellan männen och kvinnorna där kvinnan styr över mannen. Dock så uttrycker Hedberg sympati för männen som behandlas illa av kvinnorna medan Hård af Segerstads ton är mindre sympatisk och hon ser det snarare som att männen i USA själva är att skylla då de har försatt sig i den situationen genom att idolisera kvinnan och till följd av det ge upp sin ledarroll. Hedberg medger dock att den amerikanska hustrun är övermåttan bekväm för

⁵⁰ Hård af Segerstad, 1925, s. 24

⁵¹ Hedberg, 1925, s. 69

⁵² Hedberg, 1925, s. 70

⁵³ Hedberg, 1925, s. 69

att deras män vänjer dem till att bli det.⁵⁴ Det kan vara noterbart att Hedberg genom hela sin bok tycks ha haft det svårare för de amerikanska kvinnorna i allmänhet och allt som oftast hellre umgicks med män under sin amerikavistelse.

Maj Hirdman som var på Amerikabesök tillsammans med sin make var väl bekant med den svenska uppfattningen om män och kvinnors roller i USA. Hon skriver:

Det är en mycket populär uppfattning, att den moderna amerikanskan är en mindre sympatisk företeelse. Hon är enligt denna uppfattning kall och egoistisk, föga benägen att utträta något gagneligt. Hon låter mannen diska och sköta hemmet, medan hon tillbringar tid hos hårfrisören eller ligger och latar sig med en liten hund i fångnet. I brist på barn. Ty hon är också högst obenägen att föda barn. Hon finner detta alltför ansträngande. Hon vill inte fördärva sin figur ens en timme. Hon vill vara modernt mager och slank för att kunna flirta med framgång. Flirten och skilsmässan bedriver hon som sport. Det är det enda som ger hennes liv innehåll.⁵⁵

Detta var en bild av amerikanskan som européer i allmänhet och europeiska män i synnerhet hade skapat, skriver Hirdman, och bland dessa så var svenska män högst delaktiga.⁵⁶ Hirdman erkänner att det på ytan verkar stämma ganska bra. Tidningarna är fulla med skilsmässoskandaler och nativiteten är låg. Amerikanska män ”slavar ödmjukt under oket” skriver Hirdman och tillägger att det är ett faktum att amerikanska män är mer bekanta med diskbaljor än någon annan äkta man på jorden.⁵⁷

Ingen ska dock dömas ohörd menade Hirdman som hade kommit i kontakt med en amerikansk kvinna som hon beskrev som ung, vacker, intelligent och betagande sympatisk. Hirdman upplåter ett kapitel till ett försvarstal som hennes nya amerikanska bekantskap håller för att försvara de amerikanska kvinnorna och deras behandling av män. Källkritiskt så ska detta försvarstal behandlas varsamt då det uppenbart är sammanställt och tillrättalagt av Hirdman i efterhand när hon författar sin bok och hennes syfte är uttalat att förse sina läsare med en mer behaglig bild av amerikanska kvinnor. Detta gör dock ingenting för undersökningens del. Tvärtom så faller det inom uppsatsens syfte att undersöka den bild som Hirdman vill förmedla till sina läsare.⁵⁸

⁵⁴ Hedberg, 1925, s. 83

⁵⁵ Hirdman, 1926, s. 120

⁵⁶ Hirdman, 1926, s. 120

⁵⁷ Hirdman, 1926, s. 121

⁵⁸ Samma år som Hirdman ger ut sin bok hade teaterpjäsen *Dollar* premiär i Sverige där huvudpersonen, den amerikanska Julia Johnstone, besöker Sverige för att studera européernas föråldrade seder och bruk. Hon anser

När det gällde anklagelsen att kvinnorna tvingade männen att diska så fick det av amerikanskan en närmast materiell förklaring. Hon hade rest i Europa och sett den efterblivenhet som där råder och kan inte förstå vad européer menar när de talar om civilisation. Husen är så otidsenliga att endast de välbeställda hade det något sånär bra. Hon skulle aldrig vara så hjärtlös att hon skulle begära att hennes man diskade i sådana kök som hon hade sett i Europa. Där fanns inga praktiska diskhoar med varmvatten.⁵⁹

För amerikanskan var det alltså nödvändigt att den materiella standarden uppnådde en viss nivå för att hon ansåg att det skulle vara befogat att kräva att hennes man skulle ta del i hushållssysslor. Frågan vem som ska sköta disken när hushållen inte når upp till den standarden kvarstår dock då hon inte heller tycks anse att det är något som kvinnor bör behöva göra. Hon fortsätter:

Vi [amerikanerna] har gjort vår bostad till *vilans* sköna näste. Inga onödiga steg och rörelser. Vila åt kvinnan som i forna tider fick slava så hårt. Och vila åt mannen också. Det där talet om att mannen slavar för oss är rent nonsens. Som jag sagt äro våra kök underverk av komfort, och att diska är en lek. Min man diskar medan jag dukar av och ställer maten i isboxen. Vi blir färdiga med våra sysslor samtidigt för att sedan samtidigt vila eller roa oss.⁶⁰

Här framkommer en koppling mellan högre levnadsstandard och jämställdhet inom hushållet. Genom de amerikanska hemmens utformning så underlättas hushållsarbetet så till den grad att paren friktionsfritt fördelar arbetsuppgifterna sinsemellan för att sedan kunna njuta av sin lediga tid tillsammans. För den socialdemokratiska Hirdman så kan det tänkas att hon försöker förmedla ett resonemang till sina läsare att ekonomisk ojämställdhet mellan klasser och ojämställdhet mellan könen gick hand i hand. Och att då en utjämning på det ekonomiska planet skulle leda till större jämställdhet och samarbete inom familjerna. En stor kontrast mellan Europa och Amerika framgår tydligt i beskrivningen där Amerika representerar det nya och moderna i både värderingar och teknologi medan Europa framstår som föråldrat. Intersektionellt sett så är det män och kvinnor av medelklass som får representera amerikanen

bland annat att européerna är efterblivna och lågt stående och att hon representerar framtiden. Karaktären Julia Johnstone är misstänksamt lik den amerikanska kvinna som Hirdman skriver om i sin bok att det är högst sannolikt att Hirdman var bekant med pjäsen och att Johnstones personlighet till stor del har fått färga av sig på Hirdmans amerikanska. Pehrson, 2015, s. 421-424

⁵⁹ Hirdman, 1926, s. 121

⁶⁰ Hirdman, 1926, s. 123

och amerikanskan i Hirdmans beskrivning. Man äger hem fyllda med lyx och komfort och där finns tid till att roa sig.

Kvinnan fortsätter att berätta för Hirdman att hennes man älskar att hjälpa henne och att han blir lycklig utav det. Att neka honom att hjälpa med hushållssysslorna skulle göra honom olycklig och det fanns det ingen anledning till.⁶¹ Kvinnan anför sin uppfattning om skillnaderna mellan amerikanska och europeiska män:

[...] den amerikanske mannen är världens mest mänskliga, sympatiska och kulturellt högtstående individ. Han försmår att sitta fastlåst vid filosofiska gamla luntor, hans tanke får vida mer tröst och ro av att blicka på en vacker kvinna, lyssna till vacker musik, röras och gripas av tingens och vardagslivets oändliga tjusning. [...] Det är en helt ny livsföring, en helt ny värdering av livet och dess möjligheter han kommit till. Han grubblar sig icke sur och magsjuk över evighetens gåtor. Han vet att de äro olösliga. Detta vördar han. Och för övrigt arbetar han och tjänar ofantligt med pengar. Edra män, som inte bada och skriva sådana mängder av oläslig filosofi – kanske just därför! – äro ofantligt efterblivna och osympatiska. I mycket leva de ännu på djurens ståndpunkt.⁶²

Männen i Amerika hade således brutit sig loss och frångått från de vetenskapliga och filosofiska spörsmål som hade tagit de europeiska männens tid och tankeverksamhet i besittning. Istället hade de lärt sig att njuta av det vardagliga livet och den tjusning som det erbjuder. Att sitta och grubbla över olösliga gåtor, såsom europeiska män, ledde till en sur- och bitterhet som den amerikanska livsföringen och värderingarna friade männen ifrån. Samtidigt som de kunde njuta av de vardagliga tingen och livet så skulle de givetvis också arbeta och tjäna ”ofantligt med pengar”. Det är en väldigt föraktfull bild av Europa som något gammalt och förlegat som framträder emedan Amerikas ytliga masskultur beskrivs som positiv.

Europeiska män kan på många sätt, enligt kvinnan, likställas med djur, inte endast på intellektuell nivå utan även när det kom till det kroppsliga. Hygienen bland europeiska män var enligt kvinnan under all kritik och vid ett tidigare skede, i samband med hennes beskrivning utav den europeiska levnadsstandarden, hade kvinnan förklarat för Hirdman att hygienen är hennes allra största anklagelse gentemot Europa. ”Ni äro kroppsligen smutsiga”, hade hon menat och konkluderat att ”på grund därutav äro ni så andligen efterblivna som ni faktiskt äro”.⁶³ Hon framhöll de senaste forskningsrönen om att kropp och psyke stod i nära förbindelse

⁶¹ Hirdman, 1926, s. 123

⁶² Hirdman, 1926, s. 123

⁶³ Hirdman, 1926, s. 122

med varandra och om porerna var tilltänkta med smuts kunde ande, förnuft och själ inte fungera som de skulle.

Även Anna Lenah Elgström noterade att amerikanska män var mer fåfänga och mer måna om sin kroppsliga skötsel än europeiska män. Hon skriver:

Ty med kvinnans dominerande ställning följer att männen anstränga sig att behaga henne på ett helt annat sätt än hemma i Europa. Där om vittnar de dagliga tidningarnas massor av annonser om håroljor, rakpuder och diverse andra manliga försköningsmedel.⁶⁴

För att männen skulle accepteras av amerikanska kvinnor krävdes ett vårdat yttre och en god hygien som Elgström inte alls tycktes känna igen sig i från Europa. Hedberg ger dock en litet annorlunda bild, dock så gäller det redan gifta män. Det första hon märkte när hon gjorde besök hos amerikanska familjer var att ”mannen i familjen mycket litet brydde sig om sitt yttre”.⁶⁵ Så fort han kom innanför hemmets dörrar så slängde han ifrån sig sin kavaj och kavlade upp sina skjortärmar trots att det fanns gäster i huset. Fruarna däremot, skriver Hedberg, visade en helt annan sida. De kunde sitta prydligt till bords klädda i siden medan deras män satt bredvid i ”mången gång knapplösa kläder”.⁶⁶ Angående amerikanska mäns yttre kommenterar Hedberg att:

Det såg ut att vara hans ensak hur han ville se ut. Var han svag för kläder, var det tur för honom, ty då såg han själv till sin garderob. Något sådant ser man sällan i svenska hem. Den svenska arbetarhustrun och borgarfrun brukar som regel först se till att mannen i familjen ser någorlunda hel och ren ut. Tvärtom här.⁶⁷

Här gör Hedberg en direkt jämförelse mellan Amerika och Europa där hon menar att i Amerika har mannen ett eget ansvar för sitt yttre och att själv se till att han har hela och rena kläder. I Europa tar hustrun ansvar för sin man, oavsett om det rör sig om arbetar- eller borgarfamilj, och sätter mannens behov före sig själv. Intersektionellt sett så är det alltså för Hedberg ingen skillnad mellan män och kvinnors beteenden över klassgränserna just när det gäller familjens prioriteringar. Det är just i dessa småsaker där det märks som mest, skriver Hedberg, ”den makt kvinnan i USA har över mannen. Han är för henne intet annat än slaven”.⁶⁸

⁶⁴ Elgström, A. L., 1927. *USA. Liv och teater*. Stockholm: Bonnier, s. 268

⁶⁵ Hedberg, 1925, s. 69

⁶⁶ Hedberg, 1925, s. 69

⁶⁷ Hedberg, 1925, s. 69

⁶⁸ Hedberg, 1925, s. 69

När det gäller det höga antalet skilsmässor så var det ingenting som den amerikanska kvinnan dementerade inför Hirdman. Tvärtom. Européerna, menade hon, utgår från den felaktiga premissen att en skilsmässa är något negativt men amerikanerna har istället lärt sig att det är någonting livsbefrämjande som ger livet spänning, svikt, rymd osv. Att ha modet att våga bryta ett äktenskap som inte är tillräckligt tillfredsställande är något positivt berättade hon för Hirdman.⁶⁹ Dock är det felaktigt, menar kvinnan, att tro att amerikanerna driver äktenskapet som någon sorts sport i brist på andra intressen att fylla livet med. Det är snarare så att de har lärt sig att lycka i äktenskapet till största del beror på slumpen och tillfälligheter och att även om kvinnan, som vid 30-års ålder var gift för tredje gången, hade gjort ett ärligt menat försök till ett livslångt äktenskap varje gång så var det inte genomförbart.⁷⁰

På Hirdmans fråga om vad barnen ansåg om skilsmässorna så svarade kvinnan att det var livsbefrämjande även för dem. Sorgen är mer utvecklande för ett barn än glädjen så även om de kände sorg vid skilsmässan så var det positivt för deras karaktärsutveckling. Och någon glädje upplevde de ändå inte i ett hem där föräldrarnas äktenskap inte fungerade.⁷¹ Kvinnan själv hade inga barn tillstod hon på Hirdmans förfrågan men hon hade däremot många väninnor som hade barn och dessa barn ”stråla av glädje och hälsa, trots att de varit med om rätt så mycket äktenskapligt trassel”.⁷²

De amerikanska skilsmässorna och amerikanernas något mindre seriösa syn på äktenskap vara ett märkbart inslag i den svenska amerikabilden under 1920-talet.⁷³ De svenska kvinnorna tycks vara av den uppfattningen att det främsta ansvaret för detta kunde läggas på de amerikanska kvinnorna och inte männen precis som Martin Alm menar var den gängse uppfattningen i svenskars amerikabild. Detta var heller inget som dementerades i det återberättande av samtalet med den amerikanska kvinnan som Hirdman skriver om utan tvärtom så framställs det snarare som att hon tar någon form av stolthet i att bryta äktenskap när intresset hade svalnat. Anna Lenah Elgström upplevde även hon kvinnans betydande roll i det höga antalet skilsmässor. Det fanns en ”utpräglad ekonomisk” syn på äktenskapet och de många skandalösa skilsmässoprocesser visar på den ”ytliga, nöjeslystna, rentav rovgiriga” kvinnotypen som frodades på amerikansk mark.⁷⁴ Elgström citerar Edna Ferber som kallar dem ”flickor med

⁶⁹ Hirdman, 1926, s. 124

⁷⁰ Hirdman, 1926, s. 125

⁷¹ Hirdman, 1926, s. 124

⁷² Hirdman, 1926, s. 126

⁷³ Alm, 2002, s. 266

⁷⁴ Elgström, 1927, s. 262

änglabarns ansikten och människoötarehajars instinkter.⁷⁵ I filmstjärnors skilsmässoprocesser håller, skriver Elgström, hustrurna sina män inför en ”ekonomisk revolvermynning med säkerheten hos gamla vana rövare”.⁷⁶

Hirdman skriver att hon frågade den amerikanska kvinnan vad hon menade med att europeiska män i mångt och mycket stod på djurens nivå och svarade:

Jo, därför att de ännu betrakta kvinnan utifrån sina sexuella impulser. Därför att de under benämningen ”nycker” hänskjuta allt det hos kvinnan som de icke förstå därför att deras sinnen äro så förgrovade. Våra nycker, det är intet annat än en högre och finare känslighet, en intimare kontakt med tillvarons irrationella krafter, med det som verkligheten är liv, vardande. Ty livet uppstår och fullkomnas genom det irrationellas spel. Edra lunsar till män – förlåt uttrycket, men det är så träffande – äro alltför grovhudade för att fatta och förstå oss moderna amerikanskor.⁷⁷

De europeiska männen var oförmögna att förstå och uppskatta det irrationella och nyckfulla i kvinnors beteende. Återigen hänsyftas det vetenskapliga och filosofiska grubblandet där allting måste vara rationellt belagt. Kvinnligt beteende utvärderas efter dess sexuella funktion och betydelse och det som inte kan fastslås som rationellt avfärdas som nyckfullt och irrationellt. Amerikanska män däremot, berättade kvinnan för Hirdman, går mot allt större klarhet och förståelse. Den amerikanske mannen är en mer sensuell varelse än sexuell. Kvinnan berättar, enligt Hirdman, att när amerikanska kvinnor säger till sina män:

Min vän, nu härdar jag icke längre ut detta giftermål, på grund av din irriterande ovana att aldrig sätta dig till bords utan att först harkla till en smula och sen maka stolen till vänster i stället för till höger (ni vet ju, att alla äktenskap strandar på sådana småsaker, som i verkligheten ej äro små, utan Stora Obehagligheters Berg) så far han icke utan klander. Han förstår och söker i sitt nästa äktenskap att icke harkla sig vid bordet. För övrigt förstår han, att det icke enbart är harklingen det kommer an på. Han förstår, att han icke ägt förmågan att behålla den kärlek som varit hans och han bjuder till att få behålla den nästa gång. I sitt tredje äktenskap bör han bli nästan fullkomlig.⁷⁸

Citatet bjuder på ett exempel på den nyckfullhet som den amerikanska kvinnan enligt Hirdman ska ha menat att europeiska män inte kunde förstå. Amerikanska män tog det däremot som något som närmast kan liknas vid konstruktiv kritik när hans hustru helt plötsligt bryter

⁷⁵ Elgström, 1927, s. 262

⁷⁶ Elgström, 1927, s. 262

⁷⁷ Hirdman, 1926, s. 124

⁷⁸ Hirdman, 1926, s. 125

äktenskapet för att han harklar när han sätter sig vid bordet och sedan flyttar stolen åt fel håll. Det blev en möjlighet till att bättra sig inför nästa äktenskap. Dessutom kunde amerikanska män förstå att det inte enbart beror på hans ovanor utan att helt enkelt kärlekens gnista hade slocknat och det var dags att gå vidare. Det behövde inte finnas några rationella orsakssammanhang och förklaringar till allt i livet som europeiska män sökte utan livet var, som den amerikanska kvinnan menade, irrationellt vilket amerikanska kvinnor hade förstått och till stor del hade det börjat gå upp för deras män. Och eftersom amerikanska män var mer sensuella, som kvinnan hade menat, så låg det heller inte i deras intresse att hålla i liv ett svalt äktenskap.

”Ni europeiska kvinnor bära edra bojar, då vi bryta dem, då vi söka ny mening i livet” konstaterade den amerikanska kvinnan för Hirdman som håller med. Hirdman svarar att hon gärna skulle vilja ha en ny man men att hon inte vågade. Dessutom tänkte hon på sina barn. Och en svensk man var oförbätterlig och lärde sig inte av sina misstag efter ens tio äktenskap, så för svenska kvinnor var det bara att ”resignera”. ”Ni äro nog lyckliga, ni amerikankor, som kan få livet så bräddfullt av äventyr och livets egen spänning” berättar Hirdman avundsjukt för kvinnan.⁷⁹ De två blev sedan bästa vänner och Hirdman avslutar kapitlet med ett försvar av den amerikanska kvinnan inför sina läsare:

Och vi hoppas, att de som döma amerikanskan kall och ytlig, läsa dessa rader för bättre förståelses skull.⁸⁰

Så för Hirdman så tycks det liv som amerikanskorna lever och deras relation till män vara föredömligt. Samtalet skildras med en klar beundran och avundsjuka från Hirdman. Detta avslutande stycke tyder på att Hirdman var missnöjd med svenska mäns karaktär och beteenden och använder sig av sin skildring av detta samtalet till att förmedla vad hon menar är en mer positiv bild av amerikansk män och att de möjligen skulle kunna fungera som en förebild för de svenska.

Ärkebiskopustrun Anna Söderblom stötte även hon vid flera tillfällen på en jämställdhet som var annan än den i Sverige. Först då hon var inbjuden till fest av unga studentskor vid Augustana College. När det var dags att lämna festen sneglade hon in i ett sidorum och fick se en syn som hon menade var högst egendomlig för ”europeiska ögon”. Inne i rummet stod nämligen manliga studenter och diskade efter de kvinnliga studenternas fest. De hade kavlat upp sina skjortärmar och visslade muntert samtidigt som de diskade ett hundratal tallrikar. ”Ja, varför icke?” blev

⁷⁹ Hirdman, 1926, s. 126

⁸⁰ Hirdman, 1926, s. 127

Söderbloms reaktion samtidigt som hon ifrågasatte om det ens gick att föreställa sig detta hos europeiska studenter.⁸¹

Vid ett annat tillfälle efter att hon besökt en rektorsfamilj vid ett college så skrev hon att det i det hushållet var den naturligaste saken i världen att ”någon av de unga sönerna gjorde i ordning frukosten på morgonen och började städningen innan modern vaknade”.⁸² Söderblom menade att den amerikanska ungdomen, till skillnad från den svenska, inte kunde gå sysslolös och att inget arbete var förnedrande varken för män eller kvinnor.⁸³

2.1 Amerikanska män i relation till Pengar

I detta avsnitt kommer bilden av mannens ekonomiska samhällsroll i USA att undersökas. Som beskrivet i mitt forskningsläge framträdde redan under 1800-talet en bild av USA som företagsamhetens land. Under 1920-talet sågs det som mannens roll i USA att hålla igång produktionen och ackumulera kapital medan kvinnan stod för rollen som konsument. Varenda liten idé skulle omvandlas till ett pengagenererande företag.

Mannens främsta uppgift var, som redan framgått, förutom att sköta sin hygien att tjäna mycket pengar berättade den amerikanska kvinnan för Hirdman. När Hirdman frågade om hon inte ansåg att den moderna jakten på pengar var ett stort ont som många menade svarade kvinnan:

Jag uttryckte mig illa. Jag tänkte på Fords bekanta teori: Producera, sätt maskinen i gång, så kommer pengarna som en följd därav! Detta är icke ont, det är en social plikt.⁸⁴

Att hålla igång produktion var en manlig samhällsplikt och att tjäna stora pengar var ingen egoistisk handling utan något som följde av att man var en god samhällsmedborgare. Hirdman, som var socialist, var lite ambivalent inför denna tanke men vågade efter detta svar inte att komma med ”fler enfaldiga frågor”.⁸⁵ Synen på mannen som den producerande kraften i samhället och kvinnan som den konsumerande var enligt Martin Alm väldigt utbredd i

⁸¹ Söderblom, 1926, s. 170

⁸² Söderblom, 1926, s. 132

⁸³ Söderblom, 1926, s. 132

⁸⁴ Hirdman, 1926, s. 127

⁸⁵ Hirdman, 1926, s. 127

Sverige.⁸⁶ Han skriver dessutom att man gärna framställde det amerikanska samhället som ett ”avhumaniserat maskinsamhälle” där pengar och produktion var det enda som var av värde.⁸⁷

Även Elgström skriver om mannens roll som familjeförsörjare. Mannen var den starkare parten i förhållandet, hade en domare i ett skilsmässomål förklarat för pressen, och hade därför i uppgift att sörja för sin hustru, skriver Elgström. I det aktuella skilsmässofallet hade mannen inte klarat av att göra det utan hade ”till och med låtit sin hustru fortfara att arbeta efter giftermålet”.⁸⁸ Genom att lyssna på det föraktfulla skvallret bland amerikanska kvinnor om att ”so and so lets his wife drudge away at the office” så förstod man vilket ”moraliskt och socialt mindervärdighetsmärke” det var för en amerikansk man att inte kunna försörja sin hustru.⁸⁹ Elgström konstaterar att:

Mätaren av en mans ekonomiska kapacitet är alltså än en gång hur många kvinnor han kan hålla hemma i komfort och relativ sysslolöshet. Det gives därför fäder, som för sin kredits skull, motsätta sig att deras döttrar söka självständiga karriärer.⁹⁰

Elgström medger för sina läsare att det för många kan tyckas förvånande att sådana förhållanden existerar i den nya världen och går emot den hävdvunna bilden utav amerikanskans frihet och upphöjda ställning, men detta är bara vid första påståendet, skriver Elgström, då vid en närmare blick så är det kvinnan som går ur striden som vinnare. Och för henne är ingenting gott nog. Mannen måste lägga ner mycket arbete och pengar för att vinna och behålla henne och trots det finns ingen garanti till att hon stannar.⁹¹ Vad som för europeiska ögon var förvirrande, enligt Elgström, var att amerikanska genomsnittsfruar talade om familjens villor, trädgårdar och bilar som sina, då de genom att ingå i äktenskap blev delägare till allting som mannen hade jobbat ihop eller kom att arbeta ihop.⁹² Elgström vill dock framhålla att ”kärnan av Amerikas kvinnor” naturligtvis är som majoriteten kvinnor överallt annars, arbetande, trofasta och lojala, men att det ändå tycks förekomma en iögonfallande mängd av, så som skrivits här ovan, den ytliga och rovgiriga kvinnotypen på amerikansk mark.⁹³ Hon skriver att man som främling i ett land dock

⁸⁶ Alm, 2002, s. 269

⁸⁷ Alm, 2002, s. 252

⁸⁸ Elgström, 1927, s. 260

⁸⁹ Elgström, 1927, s. 260

⁹⁰ Elgström, 1927, s. 260

⁹¹ Elgström, 1927, s. 260f

⁹² Elgström, 1927, s. 261

⁹³ Elgström, 1927, s. 262

ska komma ihåg att det man lägger märke till inte är det som är det bästa och djupaste utan det som bullrar mest.⁹⁴

Hedberg beskriver en episod som belyser det sociala trycket på män att tjäna pengar i USA. Hon erbjöds vid ett tillfälle skjuts utav en utvandrad svensk man. När han dök upp i en Ford så märkte hon på honom att han var generad. Efter en stund uttrycker han en ursäkt om att allt han kunde erbjuda var en Ford då både hans och hans hustrus bil var på verkstad så det fick bli reservbilen. Hedberg tänkte för sig själv att han ljög och att den Forden var den enda bil han ägde. Hon fick det bekräftat en månad senare då han ännu en gång dök upp med samma Ford och samma ursäkt om att de andra bilarna var på verkstad. Hedberg märkte av ett ”sjukligt behov” av många utvandrade svenskar att ”slippa skämmas för att de inte hade lyckats bli miljonär”.⁹⁵ Det var därför man hade rest till USA.

En annan händelse som är avslöjande när det gäller amerikanska mäns behov av att tjäna pengar beskrivs av Goodwin. Hon var på besök hos en arkitekt från Long Island utanför New York. Där blev det tejudning som skiljde sig stort från den engelska teceremonin. Gästfriheten var stor, kakfaten skickades omkring och alla språkade i mun på varandra. En massa män hade dessutom anslutit sig till kalaset men Goodwin fick aldrig reda på ”vilka som voro husets söner, bröder eller kusiner”.⁹⁶ En av dem beskriver hon som förlägen, fårad i ansiktet och:

Dessutom teg han och hade en hobby i stället för business. Han gjorde fina träsniderier och sålde dem inte.⁹⁷

Baserat på detta så drog Goodwin den naturliga slutsatsen att det måste handlat om en ”adoptivson av engelskt ursprung”.⁹⁸ Att lägga ner tid på att producera föremål men att sen avstå från att tjäna pengar på det och att hänvisa till det som en ”hobby” var något som föll utanför Goodwins bild av amerikanska män, och var något hon istället förknippade med England och Europa. Inställningen om att varenda liten verksamhet skulle omvandlas till ett pengagenererande företag var något som Woody Register hade menat var typisk för amerikanska manlighetsideal under 1920-talet.⁹⁹

⁹⁴ Elgström, 1927, s. 264

⁹⁵ Hedberg, 1925, s. 34

⁹⁶ Goodwin, I. B., 1925. *Hennes höghet av New York*. Stockholm: P. A. Norstedt och söner, s. 106

⁹⁷ Goodwin, 1925, s. 106

⁹⁸ Goodwin, 1925, s. 106

⁹⁹ Register, 2001, s. 199

Goodwin berättar också om ett besök hos ett immigrerat hantverkarpar. Mannen var från Sydtyskland och hustrun från Schweiz. Hantverk var något som amerikanen inte sysslade med utan överläts till immigranter, menade Goodwin. Paret menade att det gått bra för dem i USA, inte så bra som i filmer och romaner dock där man onekligen blev miljonär när man flyttat dit, sköt de till. Men de var nöjda och hade sparat ihop en hel del. Hustrun berättade att när de hade flyttat till New York så blev hon sedd över axeln och ignorerad utav de andra amerikanska fruarna som bodde i hyreshuset. Anledningen var att hon ”inte hade moderna kläder och slavade med allt grovarbete i hemmet”.¹⁰⁰ Genom detta exemplet illustreras återigen bilden av att amerikanska kvinnor hade höga förväntningar på mannens ekonomiska kapacitet. Han skulle tjäna tillräckligt med pengar för att kunna erbjuda lyx och komfort i hemmet åt sin hustru, så att denne inte behövde bemöda sig med kroppsarbete. Och dessutom skulle han se till att hans hustru kunde gå klädd i de allra modernaste kläderna. Goodwin skriver att ”New Yorkskan av arbetarklassen vill roa sig och inte vara sämre än en Lady. Därför sparar hon heller ingenting”.¹⁰¹

Det var, enligt den bild som framkommer hos Goodwin, skillnad mellan immigrerade och infödda arbetarpar. De infödda arbetarhustrurna spenderade överskottspengar på sig själva för att konkurrera med andra ”ladies” om kläder och lyx. Det tysk/schweiziska paret som Goodwin besökte hade istället sparat mannens inkomst och kunnat köpa sig ett litet hus, en Ford och dessutom kunnat skicka sin dotter till college.¹⁰² Denna beskrivning liknar den som Hedberg uttryckte här ovan, att i Europa såg hustrun till att de andra i familjen hade hela och rena kläder i första hand och tänkte på sig själv i andra hand, medan det då tycks ha varit tvärtom i USA, och enligt både Hedberg och Goodwin så var det dessutom klassöverskridande.

Efter att ha gjort en jämförelse mellan engelska och amerikanska societetsdamer på en fest, där de engelska beskrivs som magra och bleka de amerikanska ståtliga och resoluta, så går Goodwins uppmärksamhet över till männen:

Herrarnas typer äro ännu mer varierande. Värden i huset såg ut som en gammal engelsk statsman, sönerna som unga idealengelsmän, slanka, sportmässiga, överbehärskade i ansiktsuttryck och rörelser, benrangelselegans! Men sen kommer ett stort antal New Yorkare och andra yankees av en manlig typ, som inte visas på film och som det inte skrivas om i romanerna, därför att den inte på något sätt är ”intressant”. De äro litet feta och

¹⁰⁰ Goodwin, 1925, s. 113

¹⁰¹ Goodwin, 1925, s. 113

¹⁰² Goodwin, 1925, s. 113

hållningslösa, ha inte mycket konversationstalang, äro inte dekorativa. De äro allmänt villiga till vänlighet och servera sitt eviga ”smile”. Deras av glasögon skyddade ansikten äro ovala och oskyldiga som ägg, helt fria från tänkandets och filosoferandets last.¹⁰³

Genom användandet av reseskildringar som källmaterial kommer man åt kontrasten mellan en förutfattad bild och en upplevd verklighet. Väl på plats i USA så upplevde Goodwin att de män som hon såg på filmerna och läste om i böcker inte alltid var så representativa för amerikanska män utan att det förekom ett ”stort antal” mindre uppseendeväckande män på den amerikanska kontinenten.

Dessutom kom Goodwin att stöta på en hel del mottyper av sin bild av amerikanska män som hon ändå ansåg vara intressanta. Hennes uttryckta nyfikenhet på amerikaner kom till och med att stillas innan hon ens hade hunnit lämna den europeiska kontinenten. På ett tåg i Frankrike som skulle ta henne till den båt som sedan skulle föra henne över Atlanten så stötte hon på Jimmy, en amerikansk man som hade tjänat i Röda korset efter kriget. Jimmy var ”motsatsen till den kliché av unga amerikanare, som vi ha fått i oss genom läsning och beskrivning”.¹⁰⁴ Han älskade bekvämlighet och var klädd i en blandning mellan civilkläder och kakiuniform, just för bekvämlighetens skull. Han var stor, ljus och fet och ”easy-going”. Hela tiden skulle han ha cigaretter, kaffe, choklad och whiskey för att han ville ha något som ”piggade upp”. Han tillhörde en miljonärssläkt, hade varit gift med en filmstjärna och kände hela världens societet, men allt var bara skräp.¹⁰⁵ Goodwin avslutar sin karaktärsanalys med:

Den stora, feta, slarviga Jimmy, som var så snäll och så utan respekt för andra och för sig själv, utan minsta grad av kroppslig och andlig disciplin, är en komplementstyp till den metodiske amerikanske strebern. I New York träffade jag många gånger människor alldeles sådana som Jimmy.¹⁰⁶

Jimmys karaktär är mer den av en rebellisk rikemansson som försöker bryta sig loss från en strikt uppväxt med strikta förväntningar och krav. Jimmy porträtterade sig själv, enligt Goodwin, såsom en förlorad son och berättade att hans mor hade varit så religiös att han inte ens fick spela bridge om söndagarna. Men, till skillnad från vad en förlorad son vanligtvis gör,

¹⁰³ Goodwin, 1925, s. 117

¹⁰⁴ Goodwin, 1925, s. 10

¹⁰⁵ Goodwin, 1925, s. 10f

¹⁰⁶ Goodwin, 1925, s. 11

så hade Jimmy ingen avsikt att någonsin återvända till Amerika utan ämnade istället att åka till Paris och sedan södern.¹⁰⁷

När en man har tjänat tillräckligt med pengar så att hans hustru inte behöver ägna sin vakna tid åt något manuellt arbete, menar Elgström, så händer alltid en och samma sak. Hon ”tar upp kultur”.¹⁰⁸ ”Den amerikanska kulturen (jag talar naturligtvis bara om den stora massans kvasikultur) är en kvinnornas sak”, skriver Elgström.¹⁰⁹ De amerikanska männen bryr sig inte utan har ”för bråttom” för att sätta sig in i saken, vilket är orsaken till att kvinnornas smak så odelat får råda inom kulturlivet, enligt den amerikanske filmproducenten Joseph Schenck som Elgström låter citera. Elgström återger en intervju som hon nyligen läst av Joseph Schenck där han hade menat att den amerikanska kvinnan ”kontrollerar världens idéer” genom den amerikanska filmen vilken helt och hållet utgår ifrån vad som behagar amerikanska kvinnor och som hade nått större spridning än något annat lands filmer.¹¹⁰ Och sedan genom sin ”ridderlighet” frågar till exempel den amerikanska mannen sin hustru vilken film hon vill se och sen blir det så som hon säger, hade Schenck menat.¹¹¹ Masskulturens koppling till kvinnan var, enligt Martin Alm, en syn som var väl etablerad i flera europeiska länder enligt samtida undersökningar som gjordes.¹¹²

Ett annat exempel på mannens strävan att behaga kvinnor ser Elgström i läsningen. Åtminstone om man får tro alla reklamer, skriver hon, så läser den manliga ungdomen endast utav en anledning och det är att bättra sin konversationsförmåga och ”överglänsa sina rivaler hos den utvalda”.¹¹³

Elgström menar dock att kvinnans dominerande ställning endast är skenbar då riktig frihet är endast ekonomisk frihet vilket de egentligen inte besitter utan utnyttjar männen som ”medel att tillfredsställa sitt lyxbegär”. Dock i jämförelse med alla andra kvinnotyper så är denna typ av amerikanska mer lik en sultan och hela det amerikanska samhället är hennes harem.¹¹⁴ Och är det så som Schenck hade menat, att filmerna visade vad de amerikanska kvinnorna anser vara av mest värde så är det mycket skrämmande menar Elgström. Det innebär då att de sysslösa kvinnorna som lever utav männens pengar är en fara för civilisationen. Och dessutom var dessa

¹⁰⁷ Goodwin, 1925, s. 11

¹⁰⁸ Elgström, 1927, s. 269f

¹⁰⁹ Elgström, 1927, s. 269

¹¹⁰ Elgström, 1927, s. 268

¹¹¹ Elgström, 1927, s. 269

¹¹² Alm, 2002, s. 266

¹¹³ Elgström, 1927, s. 268

¹¹⁴ Elgström, 1927, s. 275

ideal på väg att spridas till Sverige. Samma typer av reklam och annonser som förekommer i USA börjar mer och mer förekomma i svenska tidningar att man ”börjar tro att de representera också de svenska kvinnornas smakideal”, skriver Elgström.¹¹⁵ Hon ser alltså tydligt de amerikanska idealen som sammanfattar med:

Idel scener av lyx, sensationer, virvlande nöjen och eggande förförelser – ett liv på ytan, utan en tanke, som syftar djupare än till materiella fördelar, mera pengar, större elegans, en ideligen konkurrens kvinnorna emellan. Som, om man tänker efter, förutsätter en annan och allvarligare kamp mellan de där männen i bakgrunden, en evig finansiell strid, nya företag, flera och flera trustar med dess följd av utsvettning, emigration, kolonibehov och slutligen krig.¹¹⁶

Amerikansk kapitalism hade gett upphov till ett samhällsliv präglad av jakten på materialistisk lyx och i centrum av detta stod den amerikanska kvinnan som i konkurrens med andra kvinnor om vem som kunde få männen att spendera mest pengar på dem. Männens uppgift var att behaga kvinnorna genom att erbjuda dem allra största möjliga lyx. Denna kamp och konkurrens mellan männen, där målet var att tillskansa så mycket rikedomar som möjligt för att behaga kvinnorna, fick i sin tur allvarliga konsekvenser i form av till exempel kolonialism och krig. För svensk vänster var det, enligt Martin Alm, ohämmad kapitalism som hade gett upphov till den amerikanska masskulturen där karriär och pengar var något som eftersträvades av alla samhällsklasser. Den enda lösningen var en riktig arbetarkultur ansågs det och i Social-Demokraten den 20/12 1927 konstaterades det att amerikansk socialdemokrati var det enda som kunde rädda Amerikas ”andliga efterblivenhet”.¹¹⁷ Denna ton är tydlig även hos socialdemokratiska Elgström och amerikanska ideal är inget som hon anser att svenska män bör eftersträva. Och absolut inte svenska kvinnor för den delen heller.

Hur hade då dessa förhållanden uppkommit i USA? Elgström har läst Edith Whartons *The custom of the country* från 1913 där hon menar att det är USA:s sed att ”skämma bort kvinnorna” och ”att tycka det är en naturlig sak för en man att slava för en kvinna och för henne att ta emot frukterna av hans arbete som en självklar tribut”.¹¹⁸ Detta förhållande hade enligt Wharton uppkommit på grund av att Amerika från början varit en pionjärnation med få kvinnor som

¹¹⁵ Elgström, 1927, s. 276

¹¹⁶ Elgström, 1927, s. 276

¹¹⁷ Alm, 2002, s. 287

¹¹⁸ Elgström, 1927, s. 257

initialt har fått arbeta likvärdigt med männen. Men för döttrar och dotterdöttrar blev det mildare när frukterna av det hårda arbetet kunde börja skördas och inkomsterna skulle börja spenderas:

Ärelystnaden att skapa en förmögenhet, säger Mrs Wharton, har i Amerika kommit före kunskapen om hur man ska använda den. De amerikanska äkta männen kunde inte hitta på något annat sätt än att slösa bort den på sina kvinnor.¹¹⁹

I brist på annat att lägga sina inkomster på så började männen skämma bort sina kvinnor som så småningom behövde utföra mindre och mindre manuellt arbete. Martin Alm skriver att det var en vanlig uppfattning i Sverige att kvinnans ställning var ett arv från nybyggartiden då deras antal var få och männens ridderlighet gav kvinnan en ”överdriven uppfattning om hennes rättigheter”.¹²⁰

För Hedberg var USA något som man lärde sig tycka om efter en tid och hon förstod när det var dags att lämna varför så många svenskar längtade dit på nytt. Lättast hade svenska kvinnor att tycka om landet. Det var svårare för svenska män att vänja sig vid amerikanska förhållanden och de drabbades i större utsträckning av hemlängtan.¹²¹ För svenska kvinnor som hade utvandrat till USA var förändringarna enorma menar Hedberg:

I dollarlandet är deras personliga värde större, arbetet lättare, kläderna vackrare, värdet av deras person mer uppskattat, männen deras slavar och livet en smula festligare, om man så vill. Undra på att de ej önska sig tillbaka [till Sverige] igen.¹²²

2.2 Amerikanska män i relation till ras

I detta avsnittet undersöker jag bilden av svarta män som framkommer i reseskildringarna. Den svarta befolkningens plats och ställning i det amerikanska samhället var något som ansågs vara en viktig och besvärlig fråga för många amerikaskildrare på 1920-talet. Den så kallade rasfrågan gick inte att direkt överföra på det förhållandevis homogena Sverige men den var, enligt Martin Alm, en del av ”amerikarädslan”. Rasbiologin hade sin blomstringstid och hade stark påverkan på svenskarnas uppfattning om svarta i Amerika. Det behövde inte enbart vara negativa egenskaper man tillskrev svarta dock utan även sådant som kunde anses som positivt inom den amerikanska masskulturen, exempelvis starkare kontakt med känslolivet och naturen. Martin

¹¹⁹ Elgström, 1927, s. 258

¹²⁰ Alm, 2002, s. 266

¹²¹ Hedberg, 1925, s. 171

¹²² Hedberg, 1925, s. 174

Alm konstaterar att bilden av svarta kunde skifta mellan ”det starkt negativa och det starkt positiva, men de var nästan alltid främmande och exotiska”¹²³

Lydia Hedberg beslutade sig för att vid ett tillfälle besöka Texas. Hon bokade en plats på en så kallad Pullmanvagn mellan Chicago och Austin. Trots att den svarta befolkningen i Chicago vid denna tid knappast var försumbar så ökade det svarta inslaget betydligt ju närmare Texas hon kom. De svarta hade överallt tjänande jobb som till exempel bärare vid de amerikanska järnvägsstationerna, som Hedberg under sin treåriga turné i USA ofta fick anledning att besöka. Varje gång hon anlände till en station var det första hon gjorde att söka upp ”den största negern på platsen” som kunde ta hand om hennes tunga bagage och så småningom kom hon över den obehagskänsla som hon initialt hade känt kring svarta.¹²⁴ Hon beskriver dem som mycket musikaliska men inte så värst arbetsamma och gjorde ogärna mer tungt jobb än nödvändigt. Däremot hade de en ”saftig humor” som triggades igång endast med ett vänligt bemötande. Till exempel var det en som frågade Hedberg om det var hembränt eller rent guld som hon hade fyllt sina väskor med eftersom de var så tunga. Dessa beskrivningar var väldigt utbredda i den svenska bilden av svarta.¹²⁵ Vidare så beskrivs de som väldigt sparsamma, även om de inte kunde samla på sig några större rikedomar då det var svårt inom de arbetsområden de var verksamma, så kunde de ändå få ihop till att köpa hus och bilar osv.¹²⁶

Hedberg ansåg även att svarta män var väldigt hjälpsamma. Hon fann ut att om man behövde upplysning om något så skulle man ”vända sig till en neger, ty denna var alltid tjänstvillig”.¹²⁷ Dessutom på ett artigt sätt utan att begära pengar, vilket Hedberg upprepade gånger konstaterar är allmänt gällande i USA. Varje liten tjänst kostar pengar. Martin Alm menar att bilden av svarta kunde fungera som en balanserande motkraft till ”den tekniska enformigheten och nyktra affärsmässigheten i det amerikanska livet”.¹²⁸ Så som Hedberg beskriver det så utgjorde svarta män nästan en mottyp till amerikansk manlighet som var så starkt förknippad med hur kapabel man var att generera pengar.

När det gäller vita kvinnors förhållande till svarta män i USA skriver Hedberg:

¹²³ Alm, 2002, s. 270ff

¹²⁴ Hedberg, 1925, s. 154f

¹²⁵ Alm, 2002, s. 27ff

¹²⁶ Hedberg, 1925, s. 154f

¹²⁷ Hedberg, 1925, s. 156

¹²⁸ Alm, 2002, s. 272

Det är med ett leende på läpparna man möter den amerikaniserade mannens försäkran i tid och otid åt dit överförande damer att det är i högsta grad chockerande av en vit dam att visa uppmärksamhet mot en neger. Det betraktas som en stor försyndelse mot såväl den sedliga moralens som umgängets helig förklarade lagar, om en vit dam på något sätt visar sig intresserad av en neger, om det så endast vore i teorin. Och så särdeles intressanta för en vit kvinna äro de ej.¹²⁹

Att umgås över rasgränserna ansågs vara tabu och turistande kvinnor blev, menar Hedberg, ständigt påmind om detta av amerikanska (vita) män. Det var moraliskt fel och Hedberg blev ofta ombedd att uppträda reserverat gentemot svarta. De skulle ”behandlas som slavar och icke annat”, vilket Hedberg inte ville gå med på.¹³⁰ Vita kvinnor tycktes, enligt Hedberg, inte besitta något större intresse för svarta män vilket hon anser ha varit ömsesidigt då hon fortsätter:

Men hur mycket man än talar om det som står i förbindelse till negerlynchning, så tror jag man får modifiera sin inrotade fördom, att negerns enda dröm är ägandet av en vit kvinna, det där hör som så mycket annat i dollarlandet till amsagornas värld.¹³¹

Att svarta män högst av allt önskade samlevnad med vita kvinnor var inget som Hedberg upplevde utan hon ansåg att det snarare var en fördom som florerade. Hon fortsätter:

Tvärtom förefaller det den, som försöker tränga in i detta problem, att negern i våra dagars Amerika lärt en stor del av den amerikanske mannens kalla och korrekta sätt mot kvinnan. Det synes som negern lärt sig just detta, fråsett ett och annat sidofall, vilket kanske mer av hämnd än av det påstådda begäret efter vita kvinnor.¹³²

För Hedberg så föreföll det efter en djupare analys som om där i grund och botten inte var någon större skillnad mellan svarta och vita män när det gällde deras relation till kvinnor. De svarta hade vid 1920-talets mitt till stor del tagit efter vita mäns beteende som Hedberg här beskriver som ”kallt och korrekt. Där förekom undantag när det gällde relationer över rasgränserna men i de fallen handlade det, trodde Hedberg, snarare om någon sorts hämndaktion mot vita män än faktiskt kärlek. Kvinnorna blev alltså ett medel för män att ge igen på varandra.

Noterbart är också att Hedberg på flera ställen inte inberäknar svarta män i gruppen amerikanska män utan ställer ”negern” och ”den amerikanske mannen” som två skilda kategorier. Martin Alm skriver att när man i Sverige talade om amerikansk kultur och karaktär

¹²⁹ Hedberg, 1925, s. 154

¹³⁰ Hedberg, 1925, s. 155

¹³¹ Hedberg, 1925, s. 158

¹³² Hedberg, 1925, s. 158

så var det vita amerikaner man talade om. ”Den typiske amerikanen var en vit protestantisk man av anglosaxiskt ursprung”, skriver Alm.¹³³ Även Amanda Lagerqvist kan konstatera att det förhöll sig så åren 1945-1963.¹³⁴

Hård af Segerstad upplevde att det förhöll sig liknande gällande mellanrasliga relationer. Hon fick möjlighet till ett studiebesök hos en, till och med av vita, välrespekterad svart läkare. Läkardoktorn berättade att det var en tabu för svarta att gifta sig med vita och de som gjorde det blev ”bojkottade” av andra svarta och inte heller de vita önskade ha något med dem att göra. Alla undvek de som levde i mellanrasliga relationer. Läkardoktorn menade dessutom att det var vita som förförde svarta snarare än tvärtom. ”Vi vilja inte veta av de vita och vilja inte blanda vårt blod med deras, vi vilja försöka få en ren svart ras igen” upplyste hon Hård af Segerstad om, vilken köpte resonemanget med vissa reservationer.¹³⁵ Hon kommenterar:

Jag tror att hon till en del kan ha rätt men endast till en del, ty negrerna äro vilda på att våldta vita kvinnor och göra dem till sina älskarinnor. En annan sak är ju, om de är hågade att gifta sig med dem, men både negrer och negerkvinnor trakta efter vita för sina flyktiga erotiska förbindelser.¹³⁶

Hård af Segerstad håller med Hedberg om att någon djupare kärleksrelation med vita kvinnor var svarta män i allmänhet inte intresserade av utan endast tillfälliga förbindelser. Och om Hedberg hade menat att dessa erotiska förbindelser förmodligen skulle ses som någon form utav hämndaktion för gångna tiders, och samtidiga, underordning så gick Hård af Segerstad steget längre när hon skriver:

Negrerna tillhöra ett av de mest depraverade folkslag och ha skadat Amerika mer än som kan överblickas. Negrerna hatar den vita rasen och hans största nöje är att göra sitt värsta för att fördärva den och göra den lika rutten som sin egen; bästa sättet han vet är att genom sexuell onatur och att genom sprit och narkotiska medel undergräva den vita rasens bestånd och på samma gång göra sig själv rik.¹³⁷

Så för Hård af Segerstad innebar det mer än en hämndaktion utan det rörde sig snarare om en riktad och medveten strategi i syfte att fördärva den vita rasen vilket pådrivs av ett så oförsonligt hat att det till och med har blivit deras ”största nöje”.

¹³³ Alm, 2002, s. 270

¹³⁴ Lagerqvist, 2005, s. 205

¹³⁵ Hård af Segerstad, 1925, s. 115

¹³⁶ Hård af Segerstad, 1925, s. 115

¹³⁷ Hård af Segerstad, 1925, s. 109

Svarta män nyttjade de till buds stående medel för att uppnå den vita rasens fördärv, däribland sexualiteten, ansåg Hård af Segerstad. Hon berättar att det efter polisrazzior i Chicago kom till allmänhetens kännedom att många av Chicagos bordeller drevs och styrdes av svarta män, och så gott om alla hade svarta män som uppsyningsmän. Dessa tog sig an ”vita flickors uppfostran” och tränade dem att utföra de mest ”onaturliga sexualiteter” som kunder i sin tur betalade stora pengar för.¹³⁸ Och när det gällde alkoholen så var de flesta bootleggers svarta män som tillverkade och sålde sprit till vita, menade Hård af Segerstad. Svarta män slog alltså två flugor i en smäll när de samtidigt som de korrumpade den vita rasen genom bordellverksamhet och bootlegging, även tjänade stora pengar på det.

Att svarta var det folkslag som skadat Amerika mer än vad som kan överblickas är något som Hård af Segerstad återkommer till. Hon antydde på att mordet på Abraham Lincoln var mycket olyckligt i det avseendet att det påstods att om han bara hade fått leva lite längre så var hans tanke att svarta, liksom indianerna, skulle interneras i reservat. Det hade aldrig varit hans avsikt att ”släppa denna ras lös bland de vita”. När det gäller svartas närvaro i Europa så är hennes åsikt om det av en klart negativ art. ”Det största brott mot framtiden ententen begått under och efter kriget är dess införande av negrerna i Europa och deras kvarhållande på kontinenten” konstaterar hon efter sitt amerikabesök.¹³⁹

Anna Lenah Elgström företräder en mer positiv syn på den svarta befolkningens utveckling sedan frigörelsen från slaveriet. Framför allt de senare decennierna hade det gått framåt och begåvade personer i form av musiker, diktare och pedagoger bland det afroamerikanska folklagret talades det nu sannerligen om i pluralis istället för singularis. Detta berodde på, menade Elgström, delvis på flytten till de nordligare staterna där svartas möjligheter var större. I södern lades mycket energi på att hålla tillbaka svarta i sitt gamla barbari istället för att underlätta för dem vilket, enligt Elgström, fick negativa konsekvenser för samhället då de kom att ägna sig åt ”skadliga former av woodooism och sexuell brutalitet.”¹⁴⁰

Det är även i södern som ”fundamentalism och Ku Klux Klan rekryterar sina blindaste, mest fanatiska anhängare av denna underliga moderna form av gammalt inkvisionsraseri hundraprocentamerikanism är, konstaterar Elgström.¹⁴¹ Fruktan är, skriver Elgström, ”den bästa framalstraren av hat och våld” och syftar på att ett stort antal svarta som oskyldigt lynchats i

¹³⁸ Hård af Segerstad, 1925, s. 109

¹³⁹ Hård af Segerstad, 1925, s. 110

¹⁴⁰ Elgström, 1927, s. 351f

¹⁴¹ Elgström, 1927, s. 351

södern på grund av att de hade uppväckt ”sin vita omgivnings hat och fruktan”.¹⁴² Hon fortsätter:

Den sortens fruktan inger man de vita flickorna i södern ända från deras barndom, vilket gör att de i vissa trakter aldrig våga gå ens en halv engelsk mil från sina hem utan att vara beväpnade.¹⁴³

Vita flickor i södern fostrades alltså från ett tidigt skede att frukta svarta män vilket ledde till att till synes harmlösa situationer snabbt kunde eskalera till våldsamma dito. Elgström beskriver en typisk historia hon fått höra om en svart upppassare som hette Frank som blev ombedd av en vit flicka att hämta varmt vatten till hennes bad. Frank råkar återkomma just när flickan byter om, hon skriker till och hennes bror kommer inrusande. Just i den situationen såg flickan ”i barndomsvännen Frank den typ av negerbrottsling hon alltid blivit varnad för och stammar fram några ord, som komma brodern att se rött”.¹⁴⁴ Frank återfanns senare i skogen av en kamrat, som, trots han blivit härdad av krigets färd, svimmade när han fick se det vanställda liket. Och flickan själv kunde i efterhand inte komma på att Frank hade gjort något annat än vad hon bett honom om, att hämta vatten.¹⁴⁵

Elgström framhåller dock att det inte sker någon rök utan eld och att det naturligtvis finns skäl för vita kvinnor att frukta svarta män då alla faktiskt inte är så oskyldiga som Frank hade varit, och det faktiskt förekommer våldsamheter mot kvinnor vilket i sin tur ledde till mer våld, och så var man inne i ”den vetlösa cirkel, vilken evigt tycks mala runt på samma ställe så snart våld en gång begynt”.¹⁴⁶ Men den extrema fruktan som vita flickor fostrades in i ledde alltför ofta till att hon tar sin fruktan för verklighet och att svarta män alltför ofta blir oskyldigt anklagade. En vit läkare hade en gång berättat för henne att ”De flesta färgade män i Sydstaterna äro lika rädda för att träffa en vit kvinna ensam på en väg som de skulle vara att möta en tigrinna”.¹⁴⁷ Enligt Elgström beror detta på att:

Så osäkra för konsekvenserna äro de och endast säkra på ett: sin absoluta rättslöshet inför en sydstatspöbel och även en sydstatsdomstol, ifall en vit kvinnas ord skulle stå mot deras.¹⁴⁸

¹⁴² Elgström, 1927, s. 354

¹⁴³ Elgström, 1927, s. 354

¹⁴⁴ Elgström, 1927, s. 355

¹⁴⁵ Elgström, 1927, s. 356

¹⁴⁶ Elgström, 1927, s. 356

¹⁴⁷ Elgström, 1927, s. 356

¹⁴⁸ Elgström, 1927, s. 356

Elgströms observation är intressant ur ett intersektionellt perspektiv dvs. att gällande maktinnehav i södern så var inte endast könet av betydelse utan även rasen, och vita kvinnor åtnjöt större maktinnehav än svarta män.

När det gäller vita mäns relation till svarta så såg Elgström även här fruktan som något förödande:

Fruktan för ekonomisk förlust, för prestigeminskning – för alla de gamla spöken, med vilka de vita skrämna och binda sig själva – tills ingen kommer någon vart. Ty vad hjälper det om ”den nye negern” fötts till världen, ifall den gamle vite mannen ännu är opånyttfödd, ännu svartsjukt hänger fast vid sin supremati och med våld försöker hålla nere alla rivaler.¹⁴⁹

Även här går det från Elgströms håll utläsa en viss skepticism mot den amerikanska kapitalism och det konkurrenssystem som följer med den. Svarta män ses som konkurrenter och de vita håller ihärdigt tillbaka deras utveckling, framförallt i södern, skriver Elgström. Hon hoppas på en andlig renässans och förnyelse bland svarta och vita män och framtida försoning:

Den nye vite mannen[...]lyfter redan här och där sin röst. Den väg han har att gå till sin förnyelse är densamma som negrerna har att vandra. Alla måste de bryta sönder de band av okunnighet och fruktan, som bundit dem, träda ut ur den dödsring våldet slagit kring deras andar. Det är en hård och lång väg, uppåt hela tiden, och med målet väl dolt. Låt oss hoppas att den nye vite mannen och the New Negro skola kunna mötas i förståelse och gemensamhet på krönet av vägen, med vidderna kring sig och den första aningen om samma mål i sikte.¹⁵⁰

För Elgström var samförståelse och gemensamhet det ideal som samhället skulle vara byggt på. Den konkurrens som närdes av okunnighet och fruktan var en börda som skulle brytas. Vägen dit för det amerikanska samhället var långt och vägen dold men genom att mötas på vägen skulle genom samarbete detta mål vara inom synhåll. Hos Elgström framgår tydligt i detta fallet den humanistiska tron om att en universell bildning var vägen framåt.

Enligt Martin Alm så var man, trots en nedsättande syn på svarta, samtidigt väldigt kritisk från svenskt håll av behandlingen av svarta i Amerika. Sättet som svarta behandlades på var enligt många barbari och var något som fortfarande stod i vägen för att USA skulle betraktas som en civiliserad nation.¹⁵¹ Amanda Lagerqvist menar att även efter andra världskriget så upplevdes

¹⁴⁹ Elgström, 1927, s. 368

¹⁵⁰ Elgström, 1927, s. 369

¹⁵¹ Alm, 2002, s. 270

södern som obehaglig för svenska turister just på grund av behandlingen av svarta.¹⁵² För både Hedberg och Elgström så var detta att betrakta som en manlighetsfråga. Det var amerikanska männen som upprätthöll de mellanrasliga gränserna och det var de som var tvungna att förändras om ”negerproblemet” skulle få sin lösning. Hos Hård af Segerstad låg problemet snarare i att den svarta rasen hatade den vita och gjorde allt för att förstöra den.

Likt Hedberg så kom även Anna Söderblom i kontakt med svarta under tågresa genom USA. Första gången var skedd vid påstigning i Pennsylvania då svarta arbetare hjälpte passagerare upp för trappstegen till tågen och att placera bagaget i bagageutrymmet. Söderblom berättar att när hennes son hjälpte till med att placera sitt bagage så blev den svarta portiern förvånad och sa ”you are the nicest fellow in the world, then.”¹⁵³ Att en vit ung man, skriver Söderblom, skulle hjälpa en svart portier var tydligen något väldigt anmärkningsvärt.

På tågen uppassades passagerarna av svarta uppassare som Söderblom menade var alla vänliga och hade melankoliska ögon och milda melodiska röster. Dessa melodiska röster var väldigt olik ”de flesta amerikaners hårda och kraxande röster”.¹⁵⁴ Men de svarta män som tjänstgjorde på dessa pullmanvagnar var nog utvalda och trots att hon var medveten om att det bland den svarta befolkningen fanns ”många goda människor, känsliga, lättörda och varmt religiösa” så var ”procenten av brottslingar ibland dem synnerligen hög”.¹⁵⁵ Likt Elgström så ansåg Söderblom dock att det var möjligt att de beskylldes för fler brott än vad de verkligen var skyldiga till.¹⁵⁶

Rasproblemet var förmodligen Amerikas svåraste utmaning, trodde Söderblom. Den svarta befolkningen ökade i rask takt i förhållande till den vita och i de kvarter och områden där svarta börja flytta in så flyttar vita ut vilket resulterar i en enorm segregation överallt. Söderblom skriver att hon dock på sina platser observerat ”de allra sötaste och älskligaste små svarta barn leka, även leka med ljuslockiga vita barn, en vacker syn, som siar om en tid då människosläktet kan känna sig av ett blod”.¹⁵⁷ Så likt Elgström så hoppades Söderblom på att Amerikas rassegregation skulle lösas genom integration och nedgrävande av stridsyxan, och om Elgström trodde att vägen dit var lång så är tonen hos Söderblom ännu mer pessimistisk och hon frågar

¹⁵² Lagerqvist, 2005, s. 223, 226

¹⁵³ Söderblom, 1926, s. 42f

¹⁵⁴ Söderblom, 1926, s. 43

¹⁵⁵ Söderblom, 1926, s. 44

¹⁵⁶ Söderblom, 1926, s. 45

¹⁵⁷ Söderblom, 1926, s. 45

sig själv om ”den fullständiga emancipationen var den lyckligaste lösningen på detta problem”.¹⁵⁸

Det är väldigt intressant att en socialdemokrat och försvarare av kvinnoemancipationen som Elgström och en konservativ kvinna som Söderblom, som varit emot kvinnlig rösträtt, har liknande uppfattningar i denna fråga vilket tyder på att det faktiskt fanns en väldigt bred allmän syn om att situationen i den amerikanska södern var något som måste bättras innan USA kunde anses vara en fullt civiliserad nation. En rimlig förklaring till detta går dock eventuellt att finna i Söderbloms kristna tro. Kristna missionärer inom svenska kyrkan eller frikyrkliga organisationer tog konsekvent avstånd till det våld som förekom mot de koloniserade folken samtidigt som man betonade nödvändigheten att civilisera dem.¹⁵⁹ Samma diskussion förekommer hos Söderblom, som var ordförande i Svenska kvinnors missionsförening, när hon skriver att det amerikanska slaveriet och slavhandeln är det mörkaste kapitlet i odlingens historia och kristna missionärers kärleksfulla livsgärning kunde inte rentvå den skuld som låg på den vite mannen. Dock så fanns där ljusstrimmor, menade Söderblom, då slaverna i Amerika fick möta kristendomen och hos goda husbönder ”skedde uppfostran till civilisation och förfining”.¹⁶⁰

Det är två typer av uppfattningar som framkommer när det gäller svartas situation i Amerika. Dels är det en syn som präglas av biologisk determinism, representerad av Hård af Segerstad, där människans karaktär avgörs biologiskt och den svarta rasen är så hopplös och depraverad att något hopp om förbättring inte är att tänka på. Baserat på sina upplevelser i USA så målar Hård af Segerstad upp en mörk framtidsbild för Europa, där Ententen har släppt lös en ras som i all väsentlighet endast är ute efter att förstöra den vita rasen.

Den andra bilden som framkommer, representerad av Elgström, Söderblom och Hedberg är en större fokus på miljö och bildning. Man kunde anse att svarta i stor utsträckning saknade utbildning men kunde om de fick det ”visa sig besitta samma förmåga att utvecklas och mogna andligt som de vita”.¹⁶¹

¹⁵⁸ Söderblom, 1926, s. 44

¹⁵⁹ Ericsson, 2016, s. 155

¹⁶⁰ Söderblom, 1926, s. 44

¹⁶¹ Alm, 2002, s. 270f

3. Slutdiskussion

Denna uppsats har haft som syfte att studera svenska kvinnors syn på amerikansk manlighet under 1920-talet och se hur den förhåller sig till den allmänna bilden av amerikanska män.

Den första delfrågan var hur manligheten förhåller sig till kvinnorna och det som har varit ytterst märkbart i mitt källmaterial är det fokus som lades på den amerikanska kvinnan. Det var hon som har varit sensationell, häpnadsväckande och drog till sig uppmärksamheten från de svenska kvinnorna. Bokkapitlen kunde gå under rubriker som *Amerikanskan* osv. Kvinnan ansågs ha en dominant och fri ställning och männen och manligheten var något som kretsade kring kvinnan och fick anpassas och reformeras efter dennes vilja och preferenser.

I hushållet gick den amerikanska mannen omkring med uppkavlade armar och utförde de sysslor han blev ålagd av kvinnorna. Diskbaljan var något den amerikanska mannen förknippades med under 1920-talet vilket enligt Amanda Lagerqvists undersökning även ska ha fortsatt efter andra världskriget. Förhållandena beskrivs som kalla och kärlekslösa och flera av skribenterna använder ordet ”slav” för att beskriva mannens roll gentemot kvinnan. Bilden av det amerikanska äktenskapet är att det är något som inte tas på allvar utan kan brytas för minsta lilla sak, och då är det kvinnan som bryter.

Någon som är väldigt intressant är att skillnaderna mellan Europa och Amerika uttrycktes i tvärtomtermer i många fall. Hård af Segerstad skrev att i Europa styrde männen och i Amerika kvinnorna på grund av att kvinnorna idoliserade männen i Europa och tvärtom i USA. Hedberg skrev hustrun i Europa såg till att mannen i första hand hade hela och rena kläder medan det var tvärtom om i USA där kvinnan såg till sig själv i första hand. Dessa observationer öppnar ju upp för fråga huruvida det går att tala om en enad västerländsk manlighet, som Mosse hade talat om, och möjligtvis problematiserar nyttjande av europeisk och amerikansk manlighetsforskning om vartannat. Elgström hade ju till och med gjort liknelsen mellan det hela det västerländska USA och ett österländskt islamskt harem, med den skillnaden att i USA var sultanen av kvinnligt kön.

Tommy Gustafsson lade märke till vad han kallar en positiv amerikanisering i svensk film från perioden. Med det menade han att kyska, patriarkala äktenskap inte längre var på modet och att männen i filmerna fick kämpa för att vinna självständiga kvinnors kärlek. Denna bild menar jag är bland de allra mest märkbara i mitt undersökta källmaterial. Männen i USA kämpade otroligt hårt för att vinna och behålla sina kvinnor, tycks man ha menat, och nästan gjort det till sin livsuppgift. Man spenderade pengar och köpte smycken åt kvinnorna, man höll ordning på sin

hygien och köpte skönhetsprodukter, man såg till att kunna erbjuda den bästa komforten i hemmen och om man efter all sin möda inte lyckades behålla kvinnans kärlek så var skilsmässan och de kostnader som den innebar oundvikliga.

I jämförelse med den bild av amerikansk manlighet mellan åren 1945-1963 som Amanda Lagerqvist presenterade i sin avhandling så ser jag en tydlig kontinuitet mellan mellankrigstid och efterkrigstid. Samma typ av karaktärsdrag, såsom arbetsam, självsäker, lekfull och optimistisk beskriver de amerikanska männen under 1920-talet så väl som 40-50- och 60-talet. Och under dessa decennier har även diskbaljan fått stå kvar som symbol för den amerikanska mannens plats i hushållet. Även mannens placering av kvinnan på piedestal är något som hängde kvar efter andra världskriget.

Min andra delfråga var hur manlighet konstrueras i förhållande till pengar och ekonomi i reseskildringarna? Bilden som framkommer var att den amerikanska manligheten var starkt kopplat till ekonomin. Det fanns förväntningar från samhällets sida att mannen skulle stödja familjens kvinnor ekonomiskt och dessa förväntningar gällde då inte endast det essentiella såsom mat, hem och kläder utan även lyx och komfort. Han skulle se till att hemmen utrustades med den allra modernaste utrustning för att underlätta hushållsarbetet i så stor grad som möjligt. Hans manlighet mättes i hur mycket manuellt arbete hans hustru behövde utföra där det nådde maximum då hon i stort sett inte behövde lyfta ett finger utan kunde ägna sin tid åt kulturella och sociala åtaganden. Tidigare forskning har framhållit en bild av mannen som producent och kvinnan som konsument vilket jag anser framträder med all tydlighet även i min undersökning.

Det sociala trycket på männen om att hålla sina kvinnliga familjemedlemmar sysslolösa var något som det ansågs att även de amerikanska kvinnorna spädde på. Elgström berättar om skvaller kvinnor emellan om att den och den mannen låter sin fru arbeta. Hedberg träffade en immigrerad arbetarkvinna som blev utfrys av hennes kvinnliga amerikanska grannar för att hennes man lät henne utföra grovjobb i hemmet.

Ett intressant inslag i reseskildringarna är de många mottyper som framkommer dvs män som inte passar in i bilden av en amerikansk man, som främst diskuteras av Goodwin. Till exempel den slarviga och anspråkslösa Jimmy som saknade allt vad disciplin heter och gjorde det han ansåg vara bekvämt eller den ”engelska adoptivsonen” som sysslade med hantverk som hobby utan att ha någon ambition att tjäna pengar på det eller alla de gråa och trista typer som man inte såg på filmerna eller läste om i romanerna. Det fanns alltså bortom de många föreställda fantasierna kring amerikanska män en vardaglig verklighet som var mindre anmärkningsvärd.

Rotundo har tidigt 1900-tal lokaliserat två manlighetstyper. En präglad av aggressivitet, tävlingsinriktning, virilitet och mod, och en som var passiv, kontemplativ och estetiskt lagd. Den typ som dominerar den svenska bilden var helt klart den första, även om vissa karaktärsdrag hos den andra i vissa fall går att utträna, inte minst hos Goodwin.

Min tredje delfråga gällde hur manlighet konstrueras i relation till ras. När det gäller synen på svarta män så har tidigare forskning visat att det bland svenskar fanns ett spektrum mellan starkt negativt och en mer positiv bild, dock så ansågs de alltid vara något främmande och exotiskt. Tre av fyra av mina källtexter som diskuterar ämnet, Hedberg, Elgström och Söderblom, får anses hamna på den positiva sidan av spektrumet. Samtidigt som deras texter reproducerar mycket av de exotiska element som svarta män förknippades med så fanns där hos dessa författare någon form av förhoppning om att genom bildning och strukturella förändringar uppnå en lösning på "negerproblemet".

Den fjärde personen, Hård af Segerstad, får däremot anses hamna på den starkt negativa sidan av spektrumet då hon var fullständigt övertygad om att svarta mäns högsta mål och nöje i livet var att förstöra den vita rasen, inte minst genom omoraliska verksamheter som bootlegging och bordellverksamhet.

Tommy Gustafsson menade att svarta män i svenska filmer porträtterades som löjeväckande och humoristiska medan de i amerikanska filmer visades som en farlig hord. Bägge bilder framkommer i reseskildringarna och inte alltid uteslutande varandra. Dock så är hotet tydligast uttalat hos Hård af Segerstad som i stort sett helt tar efter den amerikanska bilden vilken möjligtvis till viss del kan förklaras med att hon var den som var längst bosatt i USA då hon jobbat där i 3,5 år och således haft längre tid att ta efter amerikanska synsätt. Om så är fallet så är det samtidigt intressant att hon är bland dem som är mest skeptisk till amerikansk kultur och åskådningar.

Tidigare forskning, Alm och Lagerkvist, hade menat att man i Sverige var väldigt kritisk mot hur svarta behandlades i den amerikanska södern. Detta är något som också uttrycks i flera av reseskildringarna som tar upp ämnet, med undantag av Hård af Segerstad.

Vilken roll har då det heterosociala perspektivet haft för undersökningen? Tommy Gustafsson hade i sin studie om manligheten i 1920-talets filmer kommit fram till att kvinnor har en stor inverkan på förandet av manlighet. I min studie anser även jag mig ha visat att så är fallet. Trots att vissa av kvinnorna uttryckte ambitionen om att nyansera bilden så är det ändå en bild som faller inom ramen för den allmänna uppfattningen om amerikanska män som reproduceras.

Den svenska läsaren av deras böcker fick det till exempel bekräftat och inte dementerat att i USA så sköter männen disken och att svarta män är musikaliska.

Dock så är det flera av skildringarna som anser att män kunde beskyllas för en del negativa verklighetsbeskrivningar. Till exempel så ansåg Hirdman att den negativa bilden av amerikanska kvinnor var en produkt skapad av europeiska män, och inte minst då svenska män. Elgström ansåg att vita män motverkade svartas fullständiga emancipation och fostrade sina döttrar att känna rädsla för dem. Hedberg blev i tid och otid instruerad av amerikanska män att svarta skulle behandlas som slavar. Hård af segerstad ansåg att mäns världsklokhed hade lett till världskriget och att om kvinnor fick vara delaktiga i beslut skulle större fokus läggas på fred och humanitet (se fotnot 12). Destruktiva manlighetsideal som orsak till många problem och konflikter i USA och på världssenen var uppfattningar som förekommer i mitt källmaterial och som kan komplettera bilden av de destruktiva amerikanska kvinnoidealen som det i Sverige talades mest om (även i mitt källmaterial).

Ansåg då svenska kvinnor att USA var ett föredöme när det gällde manlighet och kvinnors relation till män? Bland de största skeptikerna av den kultur som amerikanska män stöps in i återfinns Anna Lenah Elgström. Hon ansåg att den ytliga och materialistiska konkurrens som fanns mellan amerikanska kvinnor förutsatte en konkurrens bland männen om vem som hade mest att erbjuda kvinnor. Denna konkurrens fick onekligen katastrofala följder, inte minst i form av kolonialism och krig. Sysslösa kvinnor, så som de amerikanska idealen föreskrev skulle vara målet för männen, var alltså enligt Elgström något förödande och inte önskvärt att ta efter i Sverige, även om hon när hon skrev sin bok år 1927 kunde konstatera att Sverige till stor del redan hade amerikaniserats. Dessutom hade hon menat att den makt och frihet som kvinnorna i USA ansågs besitta enbart var skenbar då riktig frihet var kopplat till ekonomisk självständighet, och så var inte fallet i USA.

Maj Hirdman tycks däremot vara av en annan uppfattning än Elgström. Hon uttrycker beundran för den position som kvinnor har i USA och ser med avund på den anpassningsbarhet som amerikanska män uppvisade. De formades och anpassade sina vanor och ovanor efter kvinnorna vilket, enligt Hirdman, inte svenska män gjorde efter ens tio äktenskap. Hirdman beskriver sitt eget äktenskap som att hon allt som oftast satt fastkedjad i bojar och uttrycker beundran över amerikanska kvinnors frihet. Hon hade säkert gärna sett att svenskarna fick en mer avslappnad och ledig syn på äktenskap och relationer. Däremot var Hirdman som socialist inte lika positiv till idén att samhället skulle vara utformat som en Fordfabrik där produktion skulle ske på löpande band och männen hade som största uppgift att (utöver sköta sin hygien) tjäna pengar.

Både Hirdman och Elgström var socialdemokrater och försvarare av kvinnoemancipationen vilket gör deras olika ställningstaganden intressanta. Möjligtvis så beror det helt enkelt på att Elgströms bok är tyngre ideologiskt analytisk i sin stil där hon gör djupare sammankopplingar mellan kapitalism och amerikansk kultur och dess eventuella framtida konsekvenser. Hirdmans bok är ”lättare” och hon ville bara upplåta ett av sina kapitel till att försvara amerikanska kvinnor och skrev inte några djupare analyser utan intog tvärtom nästan en naiv och okunnig roll i det skildrade samtalet.

Mycket av Söderbloms skildringar handlar om hennes makes verksamhet i USA, och om det religiösa livet där, men av det lilla som går att utläsa av hennes attityder så var hon positiv till åtminstone den företagsamhet och hjälpsamhet som hon fann hos unga manliga studenter som inte gick sysslolösa utan hjälpte till med disk, dukning och matförberedelser.

Lydia Hedberg hade betydligt svårare att komma överens med kvinnorna i USA än vad hon hade med männen. Hon uttryckte sympati för männen i Amerika och ansåg nog att den kalla och ytliga relationen mellan män och kvinnor i USA inte var att föredra i Sverige men samtidigt kunde hon förstå varför många svenska kvinnor lockades till USA där livet var lättare och männen slavar.

Hård af Segerstad kan anses vara negativ till vad amerikansk kultur gjorde med män. De blev svartsjuka, barbariska, obehärskade, kuvade, extravaganta, och inkapabla att känna någon kärlek. För henne var detta drag som var destruktiva och som säkerligen europeiska män borde avstå ifrån. På många sätt platsar hon in på det som Martin Alm kallar kulturkonservativt. Den kvalitativa framtiden fanns i Europa och byggde vidare på dess traditioner, historia och gamla strukturer.

Med intersektionell analys kan man konstatera att, trots alla mottyper och alternativ som inte nämndes i film och böcker, så fick den amerikanska mannen under 1920-talet representeras av en tydlig mall. För det första var han av medelklass då han i beskrivningarna ägde hus innehållandes komfort och moderna bekvämligheter, han hade råd att spendera pengar på nöjen som biografier, restauranger och annat nöjesliv, och inte minst så hade han pengar till övers att spendera på presenter och annat till sin kvinnliga partner. För det andra var han av vit typ vilket tydligt framgår av att man när man beskrev ”den amerikanska mannen” inte hade svarta män i åtanke. Dessa stod utanför i en grupp för sig.

Något som skulle vara intressant för eventuell framtida manlighetsforskning är att undersöka svenska reseskildringar även i andra länder. Resebeskrivelser från samtliga kontinenter blev allt

vanligare under 1900-talet och finns att beställa fram via universitetsbiblioteket i Lund. Eftersom USA och Europa så tydligt ställdes emot varandra under mellankrigstiden så skulle man förslagsvis kunna undersöka hur resenärer upplevde länderna inom Europa som till exempel Tyskland, Frankrike, Storbritannien och Italien osv. Man skulle även kunna blicka österut och undersöka bilden av asiatiska män och hur man upplevde dem i jämförelse med Europa eller Amerika.

Tryckta källor

- Elgström, A. L., 1927. *USA. Liv och teater*. Stockholm: Bonnier.
- Goodwin, I. B., 1925. *Hennes höghet av New York*. Stockholm: P. A. Norstedt och söner.
- Hård af Segerstad, S., 1925. *Bland 100% amerikanare och andra*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Hedberg, L., 1925. *Reseminnen från USA*. Skövde: Isakssonska Boktryckeri AB.
- Hirdman, M., 1926. *Resa till Amerika*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- Söderblom, A., 1926. *En amerikabok*. Stockholm: Svenska kyrkans diakoniststyrelses bokförlag.

Litteratur

- Alm, M., 2002. *Americanatis: Amerika som sjukdom eller läkemedel. Svenska berättelser om USA åren 1900-1939*. Lund: Historiska institutionen vid Lunds universitet.
- Anon., 1924. *Svenska kvinnor i offentlig verksamhet*. Uppsala: Appelbergs boktryckeri AB.
- Barton, A., 1994. *A folk divided. Homeland swedes and swedish americans 1840-1940*. Uppsala: u.n.
- Dahl, T., red., 1946. *Svenska män och kvinnor*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- Ekenstam, C., 1998. Historisk mansforskning. i: C. Ekenstam, red. *Rädd att falla*. u.o.:Gidlunds, pp. 19-25.
- Ericsson, M., 2016. *Historisk forskning om rasism och främlingsfientlighet i Sverige. En analyserande kunskapsöversikt*, Lund: u.n.
- Fjelkestam, K., Hill, H. & Tjeder, D., 2013. *Kvinnorna gör mannen. Maskulinitetskonstruktioner i kvinnors text och bild 1500-2000*. Göteborg, Stockholm: Makadam.
- Gustafsson, T., 2007. *En fiende till civilisationen. Manlighet, genusrelationer, sexualitet och rasstereotyper i svensk filmkultur under 1920-talet*. Lund: Sekel bokförlag.
- Harrison, D., 2013. *Svenska Dagbladet*. [Online]
Available at: <http://blog.svd.se/historia/2013/02/17/kvinnor-som-ville-stoppa-kvinnlig-rostratt/>
[Använd 14 September 2016].
- Kimmel, M., 1996. *Manhood in America*. New York: Free press.
- Lagerqvist, A., 2005. *Amerikafantasier. Kön, medier och visualitet i svenska resekildringar från USA 1945-63*. Stockholm: Intellecta DocuSys AB.
- Larsson, G. B., 2002. Inledning. i: G. B. Larsson, red. *Forma historia. Metodövningar*. Lund: Studentlitteratur AB, pp. 9-22.
- Lorentzen, J., 2006. Fedrene. i: J. Lorentzen & C. Ekenstam, red. *Män i Norden. Manlighet och modernitet 1840-1940*. u.o.:Gidlunds förlag, pp. 133-166.
- Pehrson, L., 2015. *Den nya tiden, Utvandringen till Amerika III*. u.o.:Albert Bonniers förlag.
- Register, W., 2001. Evereday Peter Pan. Work, Manhood, and Consumption in Urban America, 1900-1930. i: R. Horowitz, red. *Boys and their Toys*. New York: Routledge, pp. 199-228.

Rotundo, E. A., 1993. *American manhood. Transformations in Masculinity from the Revolution to the Modern Era*. u.o.:Basic books.

Runeby, N., 1969. *Den nya världen och den gamla. Amerikabild och emigrationsuppfattning i Sverige 1820.1860*. Uppsala: Almqvist & Wiksells boktryckeri AB.

Tolvhed, H., 2010. Intersektionalitet och historievvetenskap. *Scandia*, 76(1), pp. 59-72.